

11-12 | Листопад 2013
Грудень 2013

ВІСНИК

СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
УКРАЇНСЬКИХ ЛЕМКІВСЬКИХ
ОБ'ЄДНАНЬ

**З НОВИМ 2014 РОКОМ ТА
РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ!**

ЗМІСТ

Вступне слово.....	3
МАЙДАННЕ.. ..	4
В Україні настав новий час. Звернення ініціативної групи «Першого грудня»	6
Українці Лемківщини підтримують Майдан	8

Наші справи

Тільки будучи разом, ми можемо бути самі собою	9
Україна пам'ятає-Світ визнає!	11
Команецька та Флоринська республіки 1918–1920 років на Лемківщині	13
95 років від часу возз'єднання Лемківщини з Україною 17 «Проблеми дослідження та збереження історичних сакрально-меморіальних комплексів в Україні та Польщі».....	19
Говорячи про Волинську, не забуваймо і про Люблінську трагедію	24
Стефан Гладик тільки до січня?	25
Підписали договір на 2014 – 2015 роки	27
ПО ДРАГОХ СОЮЗУ	28
Звітно-виборчі збори СУТ	29

Наші люди

ДМИТРО СТЕЦЬКО: «В МЕНІ ЖИВЕ ВІЧНА БОРОТЬБА З ПОЛОТНОМ, ЯКЕ ЩЕ НЕДОПИСАНЕ»	30
До 85-літнього ювілею Мирона Амбіцького	34
ПОРЯД З НАМИ ЖИВ ГЕНІЙ. АЛЕ МИ ЦЬОГО НЕ ЗНАЛИ І НЕ ПОМІЧАЛИ	36
Марії Бек – перша жінка, що діяла як мер Детройту	43
У ЛЕМКИНІ З БОРЩЕВА ЖИВЕ В СЕРЦІ ПІСНЯ	47
У Пряшеві прочитали 4-годинну лекцію про літературознавця і фольклориста О.Зілинського	49
Лемківщина: 69 років пам'яті	52

Культура

В області діятиме «ЛЕМко»	54
Люлю мені, люлю, дай ти, Боже, долю... ..	54
Круглий стіл у Буцацькій бібліотеці	56
Лемківський музей на Тернопільщині буде працювати цілий рік	56
Поет для двох народів	57
Горніца, одна з Україн	61
Збірник про українську пресу Словаччини	63

Оголошення та анонси	65
-----------------------------------	----

Словово старійшини	69
---------------------------------	----

Головний редактор: Софія Федина

Редакційний Назар Радь
колектив: Тарас Радь
Олесь Куйбіда
Богдан Сиванич
Андрій Стадник

Дизайн: Віктор Дудяк

Малюнок Євроялики:
Ілля Стронговський

**Вісник СФУЛО. ©. Офіційне видання
Світової Федерації Українських
Лемківських Об'єднань.
Виходить раз на місяць.**

Основна мета часопису – динамічно
висвітлювати діяльність усіх суб'єктів
СФУЛО.

Номери вісника можна буде скачати зі
сайту СФУЛО: www.sfulo.com/biblioteka
Адреса редакції: visnyk.sfulo@gmail.com.
Можна надсилати свої матеріали.
Рішення про публікацію прийматиме
редакційна рада.

Світова Федерація Українських
Лемківських Об'єднань (СФУЛО) -
неурядова міжнародна громадська
організація, яка об'єднує українські
лемківські спільноти України, Польщі,
Словаччини, Сербії, Хорватії, Канади та
США. Основна мета діяльності -
забезпечення та захист законних
соціальних, економічних, творчих,
етнічних, національно-культурних та
інших інтересів лемків; розвиток та
популяризація лемківської культурної
спадщини і духовності на засадах
законності, демократії, добровільності та
самоврядування.

Офіційна сторінка в інтернеті
www.sfulo.com.

Ми святкуємо Новий рік на Майдані...

Кому як не лемкам розуміти, що означає боротися за свої права, що означає відстоювати свою гідність до кінця, боронити рідну хату і свою родину...

Коли 21 листопада молодь вийшла на майдани у Львові та Києві у знак протесту проти призупинення переговорів з ЄС про Асоціацію, в повітрі виникло два відчуття: 1 – влада нас вкотре зрадила і більше вже терпіти не можна; 2 – треба щось робити, вставати, боротися, протистояти... виходити на Майдан, який вже давно є символом боротьби за волю і правду!

З перших днів наші лемки також активно включилися в роботу: стояли на майданах, приносили речі, продукти, медикаменти, жертвували гроші. Наша голова СФУЛО Софія Федина стала голосом Львівського майдану, і в будь-яку погоду, навіть майже втративши голос підтримувала бойовий дух майданівців.

Спочатку майдан стояв за свій європейський вибір. Але коли в ніч з 29 на 30 листопада Янукович віддав «беркуту» наказ пролити кров наших дітей, наша скроплена святою кров'ю свідомість вийшла на інший рівень: тепер ми всі стоїмо на майдані за те, щоб ніхто не мав права бити наших дітей, щоб міліція і спецпідрозділ «беркут» служили людям, а не бандитам, щоб державою не правив тричі судимий, щоб змінити систему держави загалом!

І ми стоятимемо скільки треба, до перемоги. Бо народ добре усвідомлює, що якщо зараз ми відступимо, то всіх, хто посмів вийти на протест, просто посадять, або знову депортують. Тому тут треба дотиснути до кінця. Які вимоги Майдану? Відставка Президента, відставка уряду, розпуск Верховної ради, покарання усіх винних у погромах на майдані і порушенні права на мирні зібрання, введення санкцій проти Януковича та його поплічників, справедливі суди... і як результат цілковита зміна системи влади. Зрозуміло, що це не дається легко, і потребує часу, тому звертаємося до усіх небайдужих за порадою, підтримкою, розумінням, розповсюдженням інформації. Кожен вклад є неймовірно вагомим. Головне не стояти осторонь, бо наступним у жорнах системи може бути будь-хто.

Лемки вижили, коли робилося все, щоб нас взагалі не стало. Лемки мають бути на передовій сьогодні, бо маємо той ген єднання, виживання і виборювання правди.

Ми святкуємо Новий рік на Майданах, в Києві і Торонто, в різних куточках України і світу, там де є наша українська громада, там, де людям не байдуже, там, де є люди, для яких права людини – закон! Відкриваємо світу майдан наших душ, який голосно заявляє: Нас не здолати! Разом ми – сила! Разом до перемоги!

З повагою, Редакційний комітет.

МАЙДАННЕ..

Софія Федина,

голос Львівського Євромайдану,

кандидат політичних наук

Минуло більше як місяць як ми вийшли на майдан, майдан боротьби за свої права. Хтось каже, що перший тиждень ніякої революції не було – просто молодь хотіла показати своє прагнення приєднатися до Європи, зокрема через угоду про асоціацію з ЄС.

Та я думаю, що з першої ночі, з 21 на 22 листопада, почалася нарешті справжня революція. Всі ми пам'ятаємо як по наростаючій 9 років поспіль поширювалася в суспільстві загальна апатія, розчарування, коментарі - а що ми можемо змінити, а нічого і так не буде... Повсюдно нарікали на лідерів, стан справ, неспроможність опозиції... Правда, коли я питалася, а чого ж ви про Януковича і Ко нічого не кажете, мені відповідали: „а що тут казати...” , таким чином даючи йому вести мирно і спокійно свою політику, спрямовану проти народу.

А тут народ нарешті не змовчав, вийшов в знак протесту, вийшов сам, без партійних провідників, а тільки тому, що так вирішив сам!

Тому **перший етап революції** відбувся у головах людей, властиво молоді, саме в ніч на 22 листопада. Вийшовши на майдан, молодь заявила, що більше не буде мовчати і давати комусь вирішувати за себе. Народ помалу почав усвідомлювати вагомість 5 статті Конституції України – Єдиним джерелом влади в Україні є народ України. Цікавим був момент, коли після заяви Азарова про призупинення євроінтеграційних процесів, люди почали виходити на майдани тієї ж ночі, а опозиція закликала нікого нікуди не йти, а почекати до 24 листопада... Це показало, що народ і опозиція - це також дві різних течії, і опозиція не завжди бажає дослухатися до волі народу,

Другий етап революції на мою думку почався 30 листопада, коли прийшлося з боєм усвідомлювати, що держава, в якій ми живемо, першочерговим ворогом своїм вважає народ. Це усвідомлення давалось важко, проте пролита беркутом кров наших дітей відіграла роль стимулятора громадянських процесів. Зміну можна було спостерігати на лицях людей на відтинку часу в кілька годин. Майдан різко став дорослим, не тому, що багато старших людей приєдналося, а тому, що студентам прийшлося подорослішати за одну ніч, і усвідомити всю відповідальність моменту. Майдан почав переформатовуватися – ми не тільки протест, ми – боротьба, незгода і активна дія. Майдан став середовищем формування нових громадян – небайдужих, свідомих, освічених, професійних і добре скоординованих.

Зараз з хвилини на хвилину мав би, на мою думку, початися **третій етап революції** – концептуальна зміна системи влади, правопорядку і загального функціонування держави. Варто усвідомити, що відставкою уряду, президента чи

розпуском Верховної ради ми нічого засадничо не змінимо. Мають змінитися наші психологічні установки – несприйняття порушень закону, несприйняття невиконання програм і обіцянок, кара за злочин і відповідальність за брехню... Якість системи має почати рости, і цього можна досягнути лише спільним вибором і спільним зусиллям. Кожен навколо себе.

Четвертим етапом революції мала б стати нова обрана влада.

Що я особисто очікую від Євромайдану як явища?

1. **Євромайдан це неймовірна громадянська могуть**, і буде гріх розбазарити цей унікальний ресурс. Суспільство потребує створення сильного молодіжного руху, основи якого заклав Майдан. На мою думку, цей рух мав би визначатися кількома критеріями:

а - непартійність(неприпартійність), вклад у майдан, професіоналізм і небайдужість;

б – горизонтальна структура руху;

в – об'єднання всіх молодіжних середовищ, які вийшли і створили майдан;

г - співпраця з усіма конструктивними силами, які здатні приборкати власні амбіції, задля успіху загальної справи.

2. **Євромайдан це нова якість системи.** Вийшовши на майдан ми підняли планку вимог і тепер завдання її не тільки втримати, але поширити євромайданне середовище навколо себе. Європейський вибір, який ми констатуємо, це передусім засади честі і моралі, які в українському політикумі майже відсутні, це верховенство прав людини, якого в нас немає, це чесні суди, міліція, яка захищає... Треба розуміти, що в один день це все не міняється, і тому починати треба з себе. Шлях важкий і довгий, але тішить, що нас, готових до змін – вже є багато.

3.**Євромайдан – це сила організації і дії.** Опозиційні політики мають усвідомити одну дуже неприємну для себе річ. Майдан з'явився не лише як противага владі, але й також як противага опозиції, точніше в наслідок їх бездіяльності та нездатності вирішувати наболілі питання... Після місяця протестів так і не було напрацьовано чіткої програми дій. Лишень звучать загальні гасла – відставка уряду, звільнення політв'язнів, і т.п., і жодного алгоритму як ці заяви втілити у життя. Тому, майдан має стати інтелектуальним центром, кадровим агентством для нової влади і нових молодих політиків. Саме майдан має напрацювати програму реформування України і докорінної зміни системи. Бо саме на майдані зараз зібрався інтелектуальний цвіт нації.

Які дії потрібні саме зараз?

1. Визначення можливих законних шляхів делегітимізації влади, яка постійно порушує закон і діє проти інтересів своїх громадян; розробка механізму самоуправління, створення щось типу Тимчасового уряду, який буде представляти інтереси Українського народу і від його імені виступати суб'єктом переговорів.

2. Створення внутрішніх механізмів захисту активістів майдану, які зазнають переслідування через те, що влада порушила закон, і шукає цапа-відбивайла. Це можуть бути гільдії юристів, охоронців, правозахисників, мережа інформування, і т.д.

3. Розробка стратегії протидії незаконним діям т.зв. влади та їх поплічників: зокрема, внутрішньоукраїнські санкції щодо представників партії регіонів, які зможе накладати як громада загалом, так і кожна окрема особа, що має чітку позицію.

4. Опозиції варто усвідомити, що вони не знають виходу із ситуації, і що варто більше прислухатися до нового голосу молоді/ майдану; зробити дорадчі групи, зібрати інтелектуалів і напрацювати певну стратегію дії, хай на кілька тижнів, кілька днів... але не окремо від громадського руху, і не позиціонуючи себе вище нього. Народ розчарований у діях професійних партійних політиків на всі 100 %, і тому треба бути дуже обережним у діях і заявах.

5. Світовій українській спільноті треба взяти на себе обов'язок бути рупором Євромайдану у світі, а також чинити тиск як на представників злочинної влади, які живуть закордоном(чи їх діти), так і на світову спільноту виступити на захист прав і гідності українців.

І головне усвідомити – революція лишень почалася. Скільки часу вона триватиме – залежить від нашої концентрації зусиль та бажанні знайти шлях спільний, не осквернений протиборством персональних амбіцій. Відступати просто немає куди.

Українці як завжди відзначилися, запропонувавши новий рівень свідомості, гідності і боротьби. Тому маємо чітко йти обраним шляхом.

В УКРАЇНІ НАСТАВ НОВИЙ ЧАС. ЗВЕРНЕННЯ ІНІЦІАТИВНОЇ ГРУПИ «ПЕРШОГО ГРУДНЯ»

В Україні настав новий час

Звернення Ініціативної групи «Першого грудня»

Український народе,

Звертаємося до всіх – до Президента України, законодавчої, виконавчої та судової влади, громадських активістів, діячів культури, підприємців, усіх спільнот і верств нашого народу.

Уже вдруге народний Майдан піднімає Україну – піднімає її у власних очах і в очах світу. Свободу і гідність він ставить понад усе.

Ми хочемо подякувати всім, хто вийшов на майдани України.

Своєю присутністю Ви засвідчуєте: наша держава буде міцно розвиватися саме тоді, коли на підставі тисячолітньої традиції шануватиме духовні цінності.

Європейський Майдан став найважливішим фактором українського політичного життя на тривалу перспективу.

Ми хочемо великих і серйозних змін у нашому житті. Вони стосуються найважливішого – принципів взаємовідносин і втілення демократичних цінностей Європи.

І ті, хто сьогодні здійснює владу, і ті, хто прагнуть її змінити, мають усвідомити свій обов'язок підпорядковуватися і служити громадськості.

На Майдані знайшла себе наша молодь.

Тут народилася Україна XXI століття.

Зупинімо сумніви і докори. У свої сили треба вірити по-справжньому.

Наш новий Майдан – є доказом бажання нашого народу жити у нормальній, вільній і демократичній державі.

Ми рішуче виступаємо проти насильства, яке не приймаємо і засуджуємо.

Нашу спільну добру волю має бачити вся країна.

Однією з найбільших цінностей, які маємо особливо берегти, – це єдність і цілісність України, яку хочуть порізнити неправдою і маніпуляцією.

Немає істотної різниці між громадянами України, особливо між молоддю.

Ми повинні не тільки бути, але і діяти як один народ.

Маємо навчитися говорити один з одним і вести конструктивний діалог, незалежно від поглядів чи регіонального походження.

Влада повинна почути народ і розпочати з ним розмову.

Ініціативна група «Першого грудня» запрошує до відкритого діалогу Президента України, трьох попередніх глав Української держави, представників політичних структур і громадськості.

Народ не сприйме обману.

Діалог повинен бути щирим.

Народ на майданах є свідком гіркого досвіду: провал підпису асоціації з Європейським Союзом – це результат висловлювання неправди. І цього не можна повторити.

Влада мусить підтвердити серйозність бажання порозумітися.

Майдан відображає вимоги і почуття мільйонів людей всієї країни.

Перше. Президент повинен прийняти історичне рішення і оголосити про остаточну готовність України підписати Угоду про асоціацію з Європейським Союзом у термін, публічно визначений з європейськими партнерами.

Друге. Майдан очікує суворого покарання тих, хто застосував силу проти громадян.

Вимагаємо звільнити всіх незаконно ув'язнених учасників мирних протестів і припинити будь-які переслідування громадських активістів і студентів.

Третє. Майдан вважає, що нинішній уряд повинен піти у відставку для загального добра держави.

Кров дітей, покалічених 30 листопада, – на його руках. Акт насильства позбавив уряд морального права керувати державою. Ми будемо нагадувати про це постійно.

Пане Президенте, знайдіть мужність прийняти ці рішення.

Майдан – це початок.

Організуймо сили для великих змін.

В Україні настав новий час.

Джерело: 1-12.org.ua

УКРАЇНЦІ ЛЕМКІВЩИНИ ПІДТРИМУЮТЬ МАЙДАН

Кожного тижня у Торонто відбуваються акції на підтримку демократичних перемін в Україні і вступу нашої держави до Євросоюзу. Розуміючи вагомість тих подій, Торонтонська громада включно з членами Об'єднання Лемків Канади бере у них активну участь. Найбільш численною була акція підтримки 15-го грудня на Дандас-сквер у центрі міста.

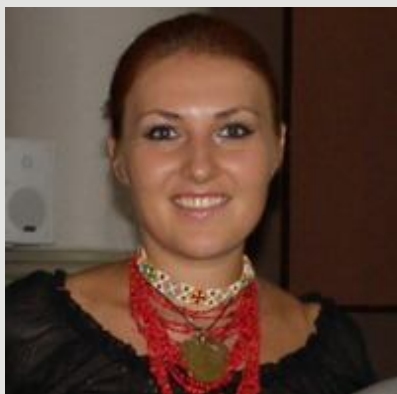
Голова Крайової Управи Об'єднання Лемків Канади Роман Стефан Колос був в Україні як спостерігач виборів 15 грудня. Під час його побуту, мав нагоду виступити на сцені Євромайдану в Києві в третій годині рано 17-го грудня. Під час його виступу привітав всіх присутніх в імені Об'єднання Лемків Канади як голова, в імені Світової Федерації Українських Лемківських Організації як заступник голови на північно-американському континенті і в імені Братства Українських Католиків Канади і церкви св. Миколая. Також подарував 650 доларів на потреби Євромайдану.

Автор: **Андрій Ротко**

НАШІ СПРАВИ

ТІЛЬКИ БУДУЧИ РАЗОМ, МИ МОЖЕМО БУТИ САМІ СОБОЮ

Українська співачка, голова Світової федерації українських лемківських об'єднань Софія Федина про співпрацю з русинами-українцями Словаччини

Софію Федину по-особливому не потрібно представляти: кілька років тому виступала у програмі Свята культури русинів-українців Словаччини у Свиднику, влітку 2013 року - у програмах регіональних фестивалів, організованих Союзом русинів-українців СР. Вона політолог, кандидат політичних наук, викладач кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби Львівського національного університету ім. Івана

Франка.

•Відрадно спостерігати пожвавлення ділових відносин українських громадських організацій в зарубіжних країнах, в тому числі Словаччини, з Світовою федерацією українських лемківських об'єднань. Прикладом цього є і ваша особиста участь у фестивалях і святах в Словаччині.

- Завдяки запрошенню представників Союзу русинів-українців СР в 2013 році мені пощастило побувати у Словаччині на фольклорних святах і фестивалях. Я вдячна голові Регіональної ради Союзу в Гуменному Михайлу Іванцові за запрошення на ці свята. У мене була можливість безпосередньо ознайомитись з культурно-національним життям вашої громади, з сприйняттям цього світопростору нашої місцевої лемківської української спільноти. В Ублі я дізналася, що наші лемки із Закарпаття провели 54 акції. Кордон є близько і таку співпрацю може налагодити і Львівська область України, де проживає дуже багато лемків. Ми запросили старостку Ублі Надежду Сірка, аби убляни приїхали до нас, наприклад, на Фестиваль лемківської писанки, який ми робимо у Львові. Він набуває міжнародного масштабу.

•Одним із своїх основних завдань Світова федерація українських лемківських об'єднань вбачає в об'єднанні розділених сил і зусиль українських лемківських організацій, в тому числі на теренах історичних етнічних лемківських поселень.

- Будучи в Словаччині, я зрозуміла, що як би там декотрі політичні русини не хотіли зробити антиукраїнські провокації, все ж таки у вас на святах і фестивалях помічається велике тяжіння до української культури. Традиція, культура, мова є ота сама, як і в інших українців і люди загалом позитивно настроєні на сприйняття тої великоукраїнської культури, яка має такий більш огранений і свій більш державницьки визначений аспект. Проблема в тому, що надто мало від України є посили цим громадам. Я розумію, що дехто в середовищі цих громад ображений, що українці ними не цікавляться. Хочу сказати важливу річ: в Україні українцями влада не цікавиться. Це треба списувати на побічні ефекти, а от звичайним українцям треба активніше розвивати контакти з тою громадою, яка живе в інших країнах.

Хочемо більше координувати співпрацю з нашими громадами в Сербії, Словаччині та в інших країнах і щоб наші акції не співпадали на один і той же день і щоб делегації і наші колективи могли приходити на організовані нами акції підряд.

Перший серйозний крок у цьому напрямі було зроблено з боку Центральної ради Союзу русинів-українців СР, вже було пред'явлено повний список акцій, які проводить організація з визначеними датами, координаторами. Це ми розміщуємо на сайті Світової федерації лемків. Тепер вже подібний перелік акцій готує українська сторона, найближчим часом такий список має надійти з США, Канади. Ми є велика і гарна громада. Нашим обов'язком є зберегти нашу регіональну ідентичність, свою культуру. Це ми зможемо досягти тільки тоді, коли будемо триматися разом і коли будемо протистояти будь-яким проявам негативізму, сепаратизму і розкольніцтва. Ми знаємо, хто ми є: ми не є народ

ниодкаль, ми знаємо, звідки наше коріння, нянове, дідове. Тільки будучи разом, ми можемо бути самі собою.

За розмову дякує: **Мирослав ІЛЮК**

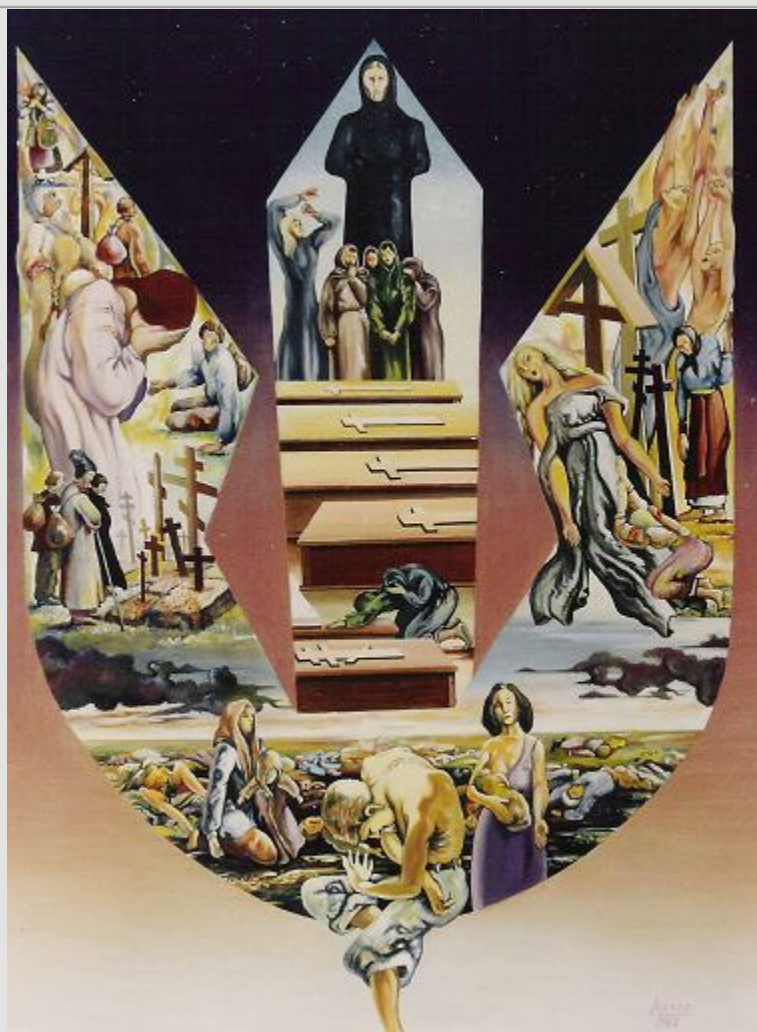
Джерело: ukrajinci.sk

УКРАЇНА ПАМ'ЯТАЄ-СВІТ ВИЗНАЄ!

Протягом останніх кілька років у ході проведення Всеукраїнської акції “Запали свічку Пам’яті” на вшанування жертв Великого Голоду-Геноциду та політичних репресій супроти української нації, члени Крайової Управи Об’єднання Лемків Канади (КУ ОЛК) в Торонто вирішили приєднатися до цього заходу. Отож, цього 2013 року, відмічення 80-ої річниці трагічного Голодомору-Геноциду в Україні 1932-1933-го років, випало на суботу 23 листопада. Повідомлення про здійснення цієї акції розіслано до всіх членів ОЛК Е-поштою.

У досить морозний вечір передостанньої суботи цього місяця майже всі члени Управи та інші, зішлися в Пластовій домівці імені Я. й Е. Гуцуляків, щоб своєю приязністю віддати шану тим упокоєним душам під час масового Голоду в Україні. Оскільки присутні проводили тоді свої наради, о годині сьомій і тридцятьдві хвилини, запалили свічку на столі накритим вишиваним українського взору рушником, молитвою “Отче наш”, співом “Святий Боже” і “Вічная пам’ять”, двохвилинною мовчанкою та коротким словом голови КУ ОЛК Романа Колоса, долучилися до єдинокровних братів і сестер-українців всюдисущих, що так спільно і величаво пам’яттю вклонилися невинно убієних тоталітарним режимом московського Кремля. Кусником чорного хліба та водою, зібрані перекусили, чим символічно віддали честь тим, котрі наслідком Великого Голоду були заморені більшовицькими безувірами у 1932-1933-му роках в Україні. Масова смертність українського народу становить чи не десять мільйонів осіб-дітей, матерів, дорослих та старших віком.

"Рік 1933", 1982, олія, 60х44, з приватної колекції О.Довговіча

У слідуючий день, в неділю 24 листопада, автор цього матеріалу разом з дружиною Марійкою, посприяли в організуванні експозиції під назвою "Голодомор в Україні 1932-1933-го роках очима дитини" під омофором о. Михайла Лози-пароха церкви св. Йосифа. Двадцятьп'ять чорного кольору панелів, одного метра шириною й метра з половиною висоти, на яких було прикріплено біля десяти дитячих малюнків, розміщено упростірній залі при новозбудованій церкві св. Йосифа в Оквілл-на захід розташованому містечку від Торонто.

Марія Шкамбара та Галина Дмитришин ініціювали цей проект і разом з учительками елементарних українських цілоденних шкіл св. Димитрія, св. Йосафата, Йосифа кардинала Сліпого та святої Софії, та членами Комітету для відзначення Голодомору у 2000-му році приступили до його реалізації. Біля 200 молодих учнів 6-7-8 класів, під керівництвом

Г. Дмитришин, створили понад 210 малюнків з метою здійснювати заплановані виставки, які, згодом, реалізовано у таких містах Канади: в Торонто, Монреалі, Вінніпезі, Оттаві та деінде, а також у столиці України-Києві. Слід відмітити, що доньку нашого члена ОЛК Стефана Мерени Софію, гідно репрезентувала одна акварельна робота на згаданих виставках. Остання з вернісажів, підготовлена останньої неділі місяця листопада ц. р., досягла великого успіху. Після обох Літургій при церкві св. Йосифа, майже всі парохіяни приходили

в зал, щоб оглянути неабияке число різноманітних дитячих аскраво кольористичних малюнків та послухати слова виступаючих дітей з їхньою декламацією, з яких звучала коротка історія Великого Голоду в Україні 1932-1933-го роках. Виставку доповнювала й одна картина автора цієї довідки під назвою "1933 рік", створена 1983 року.

Автор: **Павло ЛОПАТА**

КОМАНЕЦЬКА ТА ФЛОРИНСЬКА РЕСПУБЛІКИ 1918–1920 РОКІВ НА ЛЕМКІВЩИНІ

Прапор і Герб ЗУНР

Перша світова війна 1914-1918 років принесла велике горе на Лемківщину, де майже все доросле населення було мобілізоване до австрійського війська і направлене на фронт. Однак найбільше потерпіла північна Лемківщина від бойових дій, які відбувалися на її території. Коли австрійська армія зазнала поразки під Львовом і почала відступати за Карпати, наступаюча російська армія зайняла північну Лемківщину і розпочала жорстоку боротьбу за перевали, яка не принесла бажаного результату московському царизму. Але найбільш жорстокі бої розпочались в травні 1915 р. За Горлицю, які поширились майже на всю територію північної Лемківщини. Внаслідок цих боїв найбільше потерпіло місцеве населення. Російська армія зазнала поразки й почала відступати.

Цілком закономірно, що, готуючись до війни з Австрією, російський царизм розраховував на допомогу москофілів, тому що він був їх іденим організатором і постійно надавав їм матеріальну допомогу.

Галицькі москофіли вбачали в загарбанні Галичини російською армією вирішення їх особистої програмної мети. Вони все робили для допомоги російській армії, за що були репресовані австрійським урядом.

Адміністрація на Лемківщині, яка була в руках поляків, доклала чимало зусиль, щоб донести, що всі лемки є москофілами. Так, у листі Сяноцького староства від 26 березня 1915 р. до намісництва повідомлялось, «що в руських громадах, які є москофільські, неможливо знайти людей, яких можна було б рекомендувати на тимчасове сільське управління».

Однак незважаючи на це, москофіли в репресіях австрійської адміністрації звинувачували українців. Так, І.Ф.Лемкін твердить: «Уже из самого початку войны

австрійські тюрми переповнені були лемками. Жандарми, користуючись изписку людей, який доставляли їм українські агенти і провокатори. Правом руком австрійських жандармов в арестованню лемков були українські священники і учителя».

Москофіли вдаються до різних вигаданих ними безпідставних і необґрунтованих версій з тим, що репресії австрійського уряду проти москофілів перекласти на національно свідомих українців. За москофільську діяльність значна кількість населення була жорстко репресована, в тому числі й багато невинних, а найбільш масовим покаранням була депортація в Талергофський табір, куди було вивезено значну кількість галицької інтелігенції і селян, у тому числі з Лемківщини.

Поразка Австро-Угорської імперії в Першій світовій війні сприяла посиленню за національне самовизначення українців та створення самостійної української держави.

Проголошення 1 листопада 1918 року Західно-Української Народної Республіки мало великий вплив на посилення національно-визвольної боротьби на Лемківщині.

Територія Західно-Української Народної Республіки

УНР, визначаючи право націй на самовизначення, проголосила: «Вся українська етнічна область в Австро-Угорщині, а саме: Східна Галичина з прикордонною лінією по ріці Сян, включно з Лемківщиною, північно-західною Буковиною з містами Чернівці, Старожинець та Серет, і українське пасмо північно-східної Угорщини становлять єдине українське територіальне ціле».

Але у зв'язку з тим, що в Сяноку неможливо було заснувати повітову Українську Національну Раду, оскільки там було розташоване польське військо, було вирішено про створення повітової УНРади Сяноцького повіту у Вислоку, яка стала центром національно-визвольної боротьби.

Завдяки активній діяльності пароха с.Вислоку Нижнього о.Михайла Теслі, вчителя Гриця Судомира 4 листопада 1918 року було скликано у Вислоку Нижньому збори представників сусідніх лемківських громад. На збори прибуло 70 делегатів з більш як 30 навколишніх сіл Вислік, Команча, Полави, Поляни Суровичні, Дарів, Щавне, Прибишів, Репедь, Лупків, Должиця, Чистогорб, Явірник, Радошиці, Ославиця, Лукове, Зубенське, Смільник, Миків, Душатин, Прелуки, Тісна та інших. На зборах зачитано відозву-прокламацію Української Національної Ради у Львові і було винесено пропозицію про організацію Сяноцької повітової української Ради у Вислоку Великім, яка була прийнята одноголосно.

Головою Ради збори обрали о.Пантелеймона Шпильку. Керівником Українського повітового комітету був призначений Гриць Судомир. До складу виконавчого органу увійшли Теодор Шпилька, Гриць Судомир, суддя Іван Куціла, Андрій Кира, колишній австрійський підстаршина був призначений повітовим комендантом міліції. На зборах було вирішено з метою підтримання порядку та спокою у всіх селах утримувати озброєну міліцію. Ця міліція налічувала 1000 бійців. На залізниці Лупки-Загіря діяв навіть «панцерний» поїзд.

На керівника комісаріату був покладений обов'язок створення по селах громадських рад, які присягали на вірність Українській Державі. Повітові ради займалися організацією українських шкіл. Суддя Іван Куціла полагав, що всі судові справи від імені Західно-Української Народної Республіки. З метою запобігання непорозумінь було вирішено, щоб громади надавали всіляку допомогу демобілізованим з армії, які верталися на батьківщину. Усі невідкладні справи вирішувалися власними органами влади Вислоцької республіки.

Найбільшою турботою голови повітової УНРади була організація оборони республіки. Бажаючих було чимало, однак не було відповідного керівництва та зброї. З цією метою Рада вислала делегатів о.Шпильку та Назаркевича в табір демобілізованих старшин з метою набору добровольців. Хоч і з великими труднощами, але о.Шпильці вдалося набрати дванадцять українських підстаршин. Консул виділив 10 00 австрійських крон на утримання цих добровольців. Підстаршини склали присягу на вірність Українській Державі. Шість підстаршин було призначено комендантами станиць української жандармерії у Вислоці, Суровиці, Команчі, Щавнику, Куляшному, Репеді. Решта добровольців отримали більш складні завдання, пов'язані з організацією війська, але для боротьби з польським наступом вони не надавались.

Зважаючи на всі ці та деякі інші труднощі, які були пов'язані з проголошенням Повітової УНРади, Вислоцька республіка не могла довго втриматись.

Ввечері 23 січня 1919 року поляки захопили Вислок. Вони одразу кинулись на приходство, шукаючи за о.Шпилькою, який у цей час перебував у селі Габуран Пряшівщині. За його видачу було встановлено винагороду у розмірі 5 тис. австрійських крон. Уранці 24 січня 1919 року польська армія захопила Команчу.

Самостійно виникнувши 4 листопада 1918 року, не маючи безпосереднього зв'язку з Центральним Урядом ЗУНР, українською армією, не дістаючи від них

жодної допомоги, [Лемківська республіка](#) проіснувала майже три місяці, до 24 січня 1919 року.

Дещо інша ситуація склалася в західній та полудневій (південній) Лемківщині. З огляду на обставини, що склалися, політичний провід у свої руки тут взяли лемки-москофіли, які на своїх вічах висували політичні вимоги. Створювалися «Руські Ради» для повітів. На вічі у Гладисові було створено «Лемківську Руську Раду» і прийнято рішення про те, що Лемківщина має належати до держави, яка буде організована на Галичині. 5 грудня у Фльоринці було скликано віче, в якому взяли участь лише діячі москофільського руху та їх прихильники. На ньому було проголошено створення «Руської Лемківської Республіки». Було обрано «Руську Лемківську Раду» та «Руський Лемківський Уряд» на чолі з президентом Ярославом Качмариком, міністром внутрішніх справ о.Д.Хиляком та міністром сільського господарства М.Громосяком. Цей уряд координував політичний рух на Лемківщині, керував «Руськими Радами», які були об'єднані у «Великий Лемківський Союз» у Горлицях.

Ця республіка на перших порах налагодила дружні взаємини із Повітовим Комісаріатом ЗУНР. На південній Лемківщині 8 листопада 1918 року в м.Стара Любовня було засновано Руську Народну Раду, яка перша на Закарпатті проголосила тезу про возз'єднання Закарпаття з Україною. А вже на спільному засіданні Пряшівської Народної Ради та Верховного Лемківського Союзу в Горлицях 6 грудня 1918 року було проголошено про приєднання їх до Росії (в той час більшовицької). Це є свідчення того, що їх керівництво слабо орієнтувалося в політиці та географії.

Після розгрому українських визвольних змагань 23 січня 1919 року делегація галицьких лемків у складі Андрія Гагатка, Олександра Волошиновича із Сянока та Мирослава Грабця з Лупкова відвідали командира чехословацького війська в Кошицях полковника Шебла і передали йому прохання приєднати галицьку Лемківщину (територію між ріками Сянок та Попрадом із залізницею Сандель-Сянок) до Чехословаччини. Пряшівська Руська Народна Рада 31 січня 1919 року проголосила себе за єдину законну представницю лемків з обох боків Карпат, тобто північний комітатів Угорщини та південних комітатів Польщі з містами Новий Тарг, Новий Санч, Грибів, Горлиця, Ясло, Кросно і Ліско. Мирна конференція в Парижі відхилила таке прохання. Етнічна група лемків і надалі була штучно розділена між двома державами – Чехословаччиною та Польщею.

Слід відзначити, що ці події були яскравим виразом боротьби за національне визволення Лемківщини. Відмінним було лише те, що провідники Республік стояли на різних політичних позиціях. Одні відчували себе органічною частиною України, тоді як інші вбачали своє майбутнє у складі «Великої Росії».

Джерело: lemky.lviv.ua

95 РОКІВ ВІД ЧАСУ ВОЗЗ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВЩИНИ З УКРАЇНОЮ

4 листопада ми відзначили 95-річчя з часу проголошення Команчанської або Східно-Лемківської Республіки - перша в українській історії декларація возз'єднання Лемківщини з Україною. Це акт історичної справедливості, який тривав не повних три місяці.

Поразка Австро-Угорської імперії в Першій світовій війні сприяла посиленню настроїв за національне самовизначення українців та створення самостійної української держави. Проголошення 1 листопада 1918 року Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) мало великий вплив на посилення національно-визвольної боротьби на Лемківщині. Українська Національна Рада виступила з програмою, в якій проголошувалось: *«Вся українська область в Австро-Угорщині, зокрема Східна Галичина з граничною лінією Сяну і влученім Лемківщини, Північно-Західної Буковини з містами Чернівці, Сторожинець, Серет і українське пасмо Північно-Східної Угорщини становлять єдине українське територіальне ціле»*.

Українське населення Лемківщини не мало таких досвідчених діячів, як у Галичині чи Наддніпрянщині, але не задовольнялось пасивною позицією. У зв'язку з тим, що в Сяніку неможливо було заснувати повітову УН Раду, оскільки там було розквартироване польське військо, було вирішено про створення Ради Сяноцького повіту у Вислоку, яка стала центром національно-визвольної боротьби у Східній Лемківщині.

Завдяки активній діяльності пароха с. Вислоку Нижнього о.Михайла Теслі, вчителя Гриця Судомира 4 листопада 1918 року у Вислоку Нижньому було скликано збори представників близько 30 сусідніх лемківських громад. На зборах було зачитано відозву-прокламацію про створення ЗУНР і було одностайно підтримано пропозицію про організацію Сяніцької повітової української Ради у Вислоку Великому, головою якої було обрано місцевого греко-католицького пароха о.Пантелеймона Шпильку. Таким чином постала Східно-Лемківська, Вислоцька або Команчанська (за місце останнього бою) Республіка.

Дещо інша ситуація склалася в західній та південній Лемківщині. З огляду на обставини, що склалися, політичний провід на місцях у свої руки взяли лемки-москофіли. 5 грудня 1918 року у Фльоринці було скликано віче, в якому взяли участь лише діячі москвофільського руху та їхні прихильники. На ньому було проголошено створення Західно-Лемківської, Лемко-Русинської або Фльоринської Республіки. Було обрано Руську Раду та Руський Уряд на чолі з президентом Ярославом Качмариком та міністром внутрішніх справ о.Дмитром Хиляком. Цей уряд координував політичний рух на Західній Лемківщині, керував Руськими Радами, які були об'єднанні у Верховний Лемківський Союз у Горлицях.

На перших порах Західно-Лемківська Республіка налагодила дружні відносини з повітовим Комісаріатом ЗУНР. Тим часом на Південній Лемківщині (сьогодні у складі Словаччини) 8 листопада у м.Стара Любовня було засновано Руську Народну Раду, яка перша на Закарпатті проголосила тезу про возз'єднання краю з Україною. Проте вже на спільному засіданні Верховного Лемківського

Союзу та Пряшівської Народної Ради в Горлицях 6 грудня 1918 року було ухвалено меморандум, у якому йшлося про повну солідарність з великою Російською державою та проголошено про приєднання до більшовицької Росії.

Однак з приєднанням до «Великої Росії» нічого не вийшло. Тоді виникла ідея приєднатись до новоствореної Чехо-Словаччини (ЧСР) або створити автономію у Бескидах. 23 січня 1919 року, коли Східно-Лемківська Республіка впала під натиском польських військ делегація Руської Ради вела переговори з військовою владою в Кошицях щодо приєднання території між річками Сян та Попрад і залізницею Новий Санч – Сянік до Чехо-Словаччини. У травні 1919 року представники Ради вручили президентові ЧСР Томашу Масарику прохання про прилучення Галицької Лемківщини до Чехо-Словацької Республіки. Проте уряд у Празі відхилив прохання не бажаючи вступати у конфлікт з Польщею.

Поки діяльність Західно-Лемківської Республіки була спрямована на сепарацію від українців, польський уряд не чинив перепон у самоврядуванні. Колиж розгорнувся рух за приєднання до Чехо-Словаччини, ставлення польської влади різко змінилося. Під натиском режиму та польських військ у середині 1920 року Західно-Лемківська Республіка також припинила своє існування, проіснувавши шістнадцять місяців.

Слід зазначити, що події створення Східно-Лемківської та Західно-Лемківської республік були яскравим відображенням боротьби за національне визволення Лемківщини. Національно-визвольні змагання лемків 1918-1919 років були скеровані передусім проти польського панування. Відмінним було те, що провідники Республік стояли на різних політичних позиціях, що було зумовлено обставинами суспільно-політичного розвитку. Одні відчували себе органічною частиною України, тоді як інші так і не зуміли визначитись із баченням свого майбутнього.

Події національно-визвольної боротьби на Лемківщині у період Національній Революції на сьогодні достатньо детально досліджені, зокрема етапу утворення лемківських республік. Більш детально про історію Східно-Лемківської та Західно-Лемківської Республік можна прочитати у цій короткій бібліографічній підбірці:

1. Коковський Ф. Лемківські республіки в 1918-1919 роках // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1935 рік. – Львів, 1934. – с.115-117
2. Криницький С. ЗУНР і Лемківщина // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів: Інститут українознавства ім.І.Крип'якевича НАН України, 2000. – Вип.6. – с.310-312
3. Лемківські республіки 1918-1919 рр. // Лемківщина: земля, люди, історія, культура. Т.1 / Ред. Б.О.Струмінський. – Нью-Йорк – Париж, 1988. – с.179-200
4. Литвин М. Історія ЗУНР. – Львів: Олір, 1995. – с.39-43
5. Ольшанський Тадеуш А. Команчанська республіка. Невідома сторінка українського визвольного прориву – листопад 1918 – січень 1919 // Анналі Лемківщини. Ч.5 / Ред. І.Гвозда. – Нью-Йорк: Фондація Дослідження Лемківщини, 1993. – с.58-69

6. Турчак О. Талергофська трагедія. Лемківські республіки 1918-1920 рр. // Лемківщина: Істориоетнографічне дослідження у 2-х томах. Т.1: Матеріальна культура. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1999. – с.101-104
7. Шпилька П. Визвольні змагання Східної Лемківщини в 1918 році // Анналі Лемківщини. Ч.5 / Ред. І.Гвозда. – Нью-Йорк: Фундація Дослідження Лемківщини, 1993. – с.70-93
8. Wojna swiatowa i republiki lemkowski / Moklak J. Lemkowszczyznaw Drugiej Rzeczypospolitej. Zagadnienia politycznej wyznaniowe. – Krakow: Historia Jagellonica, 1997. – s.33-43

Автор: **Тарас Радь**

«ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНИХ САКРАЛЬНО-МЕМОРІАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ»

ЗА ПІДСУМКАМИ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

15-16 листопада 2013 року у Львові відбулася Міжнародна наукова конференція «Проблеми дослідження та збереження історичних сакральних-меморіальних комплексів в Україні та Польщі».

Організатором конференції виступила Фундація громадських ініціатив «Вирій» з метою презентації наукового доробку отриманого за п'ять років діяльності міжнародного табору-експедиції «Вирій», а також наукового обговорення актуальних питань, проблем, здобутків та перспектив дослідження, відновлення, збереження історичної пам'яті та матеріальних пам'яток.

Серед співорганізаторів Львівський осередок Українського Національного Комітету Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць (ICOMOS), Інститут архітектури і Кафедра реставрації та реконструкції архітектурних комплексів НУ «Львівська політехніка», ЛОО Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, НСОУ «Пласт», ОУМ у Польщі «Пласт», Перемишський відділ ОУП, Відділ консервації та реставрації творів мистецтва і Кафедра консервації та реставрації кам'яної скульптури та архітектурних деталей Академії мистецтв у Варшаві, та партнери ЛОО ВУТ «Лемківщина», ОУМ «Спадщина».

Участь у конференції, яка відбувалася у приміщенні Палацу Сапег взяли фахівці з Національного університету «Львівська політехніка», Українського регіонального спеціалізованого науково-реставраційного інституту «Укрзахідпроектреставрація», Варшавської академії мистецтв, Рівненського національного університету водного господарства і природокористування, Українського Католицького Університету та Львівського національного університету імені Івана Франка.

Програма конференції була розділена на три секції, перші дві з яких були присвячені теоретичним питанням та проблемам реставрації, а третя – практичного досвіду громадських та приватних ініціатив у цій царині.

Після вітального слова та офіційного відкриття свою роботу розпочала перша секція під назвою «Реставрація творів мистецтва та пам'яток архітектури. Регенерація та ревалоризація сакрально-меморіальних комплексів», модератором якої виступив Андрій Салюк. У рамках її роботи було виголошено п'ять доповідей. Першим взяв слово доцент кафедри реставрації та реконструкції архітектурних комплексів НУ «Львівська політехніка» Юрій Дубик. У своєму виступі «Реставрація гробівця оо. крилошан УГКЦ на Личаківському цвинтарі» доповідач розповів історію та еволюцію вигляду гробівця оо. крилошан від часу його побудови (поле №6 Личаківського цвинтаря). Він був збудований для перепоховання єпископів і священників після закриття 1871 року Городоцького цвинтаря, у крипті якого було захоронено Галицьких митрополитів Григорія Яхимовича, Антіна Ангеловича, Спиридона Литвиновича, Юліана Сас-Куїловського, а також ще 19 священників (останнє поховання датується 1938 роком - Тит Войнаровський). В результаті погано виконаного водовідведення та інших робіт під час реставраційних робіт 2001 року гробівець почав нищитись. Тоді "Укрзахідпроектреставрація" вирішила зробити гробівець красивішим (менш класицистичним) за аналогією з іншими гробівцями монаших чинів і згромаджень. Тепер перед реставраторами постало завдання порятунку гробівця, над вирішення якого працює Юрій Дубик.

З колективною доповіддю виступили старші викладачі Рівненського національного університету водного господарства і природокористування Тарас Байцар та Оксана Байцар-Артеменко. Обидві споріднені презентації були присвячені меморіальним комплексам та кам'яним хрестам Клевани. Перший доповідач зосередився на розповіді про місцевий закинутий та занедбаний єврейський цвинтар, історію волинської єврейської громади та історії містечка, тоді як доповідачка розповіла про місцевий християнський цвинтар (час утворення якого наразі не встановлений), зокрема про виявлені на ньому давні хрести (переважно без датування). Старі хрести довелося шукати серед нових поховань, які були пронумеровані, описані та зроблені заміри.

З ще однією спільною доповіддю «Архітектура і скульптурна пластика Чернівецького християнського цвинтаря на тлі некрополів Європи» виступили співробітники Українського регіонального спеціалізованого науково-реставраційного інституту «Укрзахідпроектреставрація» Богдан Михалюньо та Ігор Сьомочкін. Доповідачі презентували результати роботи з опису християнського цвинтаря у Чернівцях, поховання на якому відбувалося згідно національно-релігійного розподілу - латинники, вірмени-католики, українці-греко-католики, православні, німці. Поміж тим вони звернули увагу на поховання окремих видатних постатей.

Важливою з точки зору обміну досвідом та українсько-польської співпраці у питаннях дослідження та збереження історичних сакрально-монументальних комплексів видалась доповідь професора Варшавської академії мистецтв Януша Смази. У своєму виступі, який мав назву «Історія консервації цвинтарів в Польщі. Консерваційні роботи церковної комісії» польський фахівець розповів про власний початковий досвід пошукової та реставраційної роботи у Польщі, коли ще не було розроблено методології та бракувало знань. Він продемонстрував вибіркові

результати від часу роботи на перших об'єктах у 1981 році на території Лемківщини і по усій Польщі та України сьогодення. Показував об'єкти, які вдалося відновити, зокрема, у Князях, Журавці, Брусно, та наочно продемонстрував результат «до» і «після» реставрації.

Заключною у роботі першої секції була доповідь доцента кафедри реставрації та реконструкції архітектурних комплексів НУ «Львівська політехніка» Олени Стасюк. У своєму виступі «Дослідження та збереження Бруснівської кам'яної пластики історичних цвинтарів Закерзоння» вона презентувала дослідження, яке було зроблене за результатами роботи реставраційної частини міжнародного табору-експедиції «Вирій». Доповідач поділилась власним досвідом роботи із реставрації та збереження кам'яних христів так званої Бруснівської школи каменяряства, яка активно розвивалась до поки на Закерзонні не розпочалася депортаційна кампанія.

Після виголошення доповідей та презентацій відбулася дискусія та активне обговорення. Доцент кафедри хімічної технології силікатів НУ «Львівська політехніка» Роман Семеґен виступив із пропозицією створити статут, у якому б розмежовувались обов'язки та компетенція волонтерів та фахівців, а також прописати технологічний регламент по веденню протоколу. Отець Севаст'ян Дмитрух звернув увагу на етичних питаннях роботи на цвинтарі, про доцільність та можливість створення лапідарії із старих христів, а також про потребу виховання у громаді обов'язку догляду за похованнями предків. Андрій Салюк наголосив на необхідності створення реєстру пам'яток. Ольга Свідзинська, відповідаючи на запитання Григорія Гороха, запропонувала за необхідне поширення серед пересічних людей доступної інформації про способи догляду за кам'яними надгробки своїх предків, а також про те, що чинне українське законодавство не передбачає можливості створення пам'яткових некрополів.

Свою роботу конференція продовжила у рамках другої секції, яка мала назву «Сакральні-меморіальні комплекси в традиціях українського народу». Її модератором виступила Ольга Свідзинська. З першою доповіддю «Пізньюсередньовічні і ранньомодерні львівські цвинтарі» виступила професор кафедри класичних, візантійських і середньовічних студій Українського Католицького Університету Мар'яна Долинська. Вона презентувала історичну розвідку із старих прицерковних цвинтарях та похованнях міста Львова. Серед них цвинтар біля церкви Святого Духа, польської катедрі, церкви Богоявлення (перехрестя Левицького-Франка-Герцена), костелу св. Лазаря, церкви св. Параскеви П'ятниці, церкви св. Мартина, церкви св. Миколая, костелу Марії Сінжної, монастиря Театинців (вул.Замкова), церкви Благовіщення (перехрестя вулиць Городоцька та Менцінського), церква в полі неподалік церкви св. Марка (вул. Франка), новий Стрийський цвинтар (по обидві сторони вул. Стрийської та Гвардійської), монастиря Василяни та "новий цвинтар" на Підзамче (вул. Замкова), біля залізничної станція Підзамче, Городоцький цвинтар (напроти базару), Личаківський цвинтар (від 1788 р.).

Старший науковий співробітник Українського регіонального спеціалізованого науково-реставраційного інституту «Укрзахідпроектреставрація» Оксана Бойко

виступила із доповіддю «Символіка мацев юдейського цвинтаря «Бейс Олом» в Підгайцях». Під час свого виступу вона зробила історичний екскурс про життя єврейської громади у Підгайцях, місцевої синагоги (1627 р.), а також юдейського цвинтаря, який неодноразово досліджували у роки ПСВ та 2011 році. Були презентовані результати дослідження символів нанесених на мацевих, дешифрувати які допомагали євреї. Крім цього Оксана Бойко розповіла про паралельну роботу на місцевому християнському цвинтарі біля церкви Покрови Пресвятої Богородиці (1854 р.). Багато фігур, більшість із них зображають патронів померлих, виконані каменярьською династією Папіжів.

В основу доповіді «Специфіка ведення натурних досліджень в контексті робіт з ревалоризації архітектурних ансамблів історичних меморіальних комплексів (на прикладі с.Жуків, Республіка Польща)» доцента кафедри дизайну і основ архітектури НУ «Львівська політехніка» Орести Ремешило-Рибчинської лягли перші результати роботи 2008 року на українському цвинтарі у селі Жуків (Польща), які стали передумовою табору-експедиції «Вирій». Доповідач запропонувала розглядати Жуківський цвинтар як містобудівну пам'ятку та модель туристичного маршруту для інших подібних об'єктів. Була продемонстрована дендрологічна карта цвинтаря, класифіковано зразки пластики за типами, а також здійснено спробу досліджувати структуру цвинтарної парцеляції.

Доцент кафедри театрознавства і акторської майстерності Львівського національного університету імені Івана Франка Галина Квасецька виступила із доповіддю «Цвинтар в історико-етнічному контексті України: стилістичні особливості осередків та майстрів кам'яної меморіальної скульптури Галичини та Поділля». В її основу лягли результати мандрівки, яку доповідачка провела сакральними місцями Демні, Нараїва, Підгайців, Рогатина та Бережан.

«Сільські некрополі українсько-польського прикордоння: проблеми дослідження» стала темою доповіді Ольги Свідзинської. Матеріалом для презентації стали дані отримані під час реставраційної та мандрівної частини табору-експедиції «Вирій». Вона розглянула суть питання сільських некрополів прикордоння, їхню структуру, звернула увагу на стан збереженості цвинтарних пам'яток. Поміж тим навела приклади цікавих поховань та епітафій різними мовами.

Під час підсумкового обговорення було запропоновано провести конкурс дипломних робіт. Жваву дискусію спровокувало питання фінансової підтримки реставраційних проектів, відсутності державної підтримки та пошуку альтернативних джерел фінансування, перш за все грантових коштів.

У заключний день конференції відбулася робота третьої секції під назвою «Діяльність українських громадських організацій для збереження національної ідентичності», модератором якої виступив Тарас Радь. На відміну від першого дня, який зосередив увагу на теоретичних аспектах питання дослідження та збереження історичної пам'яті та матеріальних сакральних пам'яток, другий був присвячений практичному досвіду громадських та приватних ініціатив у царині збереження національної ідентичності.

Першим досвідом роботи із реставрації ділився Максим Швець, який презентував одразу дві доповіді – «Досвід роботи по впорядкуванню кладовища у с.Кореличі Перемишлянського району Львівської області в рамках проекту ГО «ЗУЦД» «Тіні незабутих предків» та «Снятин - археологія пам'яті». Упершій з них він розповів про результати відновлювальних робіт на християнському цвинтарі у селі Кореличі (2010-2013 роки), типологію хрестів та оформлення усієї документації для них. Друга презентація була присвячена багатокультурному історичному пласту міста Снятина, зокрема, результатам роботи міжнародному грантовому проекту із реставраційних робіт єврейської дільниці, а також стан справ на місцевому християнському цвинтарі.

Фотограф Андрій Кісь виступив із презентацією «Пластика старих цвинтарів Галичини. Погляд фотохудожника». Доповідач розповів про своє багаторічне захоплення фотофіксацією кам'яних хрестів українських цвинтарів Галичини, результати якого були видані у книзі «Сльоза і камінь». Такий досвід зацікавив учасників конференції з погляду можливої співпраці у напрямку формування бази даних історичних пам'яток.

У завершальній частині було презентовано результати роботи міжнародного табору-експедиції «Вирій» (2009-2013 роки), у рамках якої було виголошено п'ять доповідей, кожна з яких розкривала окремі аспекти її діяльності. Комендант табору Андрій Котлярчук розповів про «Досвід молодіжних громадських організацій у проведенні науково-пошукових та освітніх експедицій (на прикладі табору-експедиції «Вирій»)». Він зробив історичний екскурс у досвід «Пласту» у догляді за українськими військовими похованнями, який у своїй роботі сучасній використовує ФГП «Вирій», а також організаційний досвід скаутингу у проведенні табору-експедиції. Про освітню частину «Вирію» у своєму виступі «Просвітницько-краєзнавча програма табору-експедиції «Вирій» розповіла Ольга Свідзинська. Повноцінна освітня програма експедиції передбачає прочитання курсу лекцій та мандрівку Закерзоння, які мають важливу виховну мету. Підсумки наукових напрацювань та досягнень презентувала керівник наукової частини «Вирію» Олена Стасюк. У виступі «Особливості реставраційної роботи на цвинтарях сіл Жуків, Подемщина та Любича Князі» вона узагальнила та підвела деякі підсумки комплексу відновлювальних та реставраційних робіт, які були проведені протягом п'яти років на трьох українських цвинтарях. Для презентації напрацювань доповідач використала стенди виставки табору-експедиції «Вирій», які учасі конференції експонувались у приміщенні Палацу Сапег. Оксана Стефанишин презентувала «Муровані церкви Любачівщини і Равщини: сучасний стан та перспективи збереження (за матеріалами табору-експедиції «Вирій»)». За основу було взято руїни церкви св.Параскевії у с.Князі, на основі замірів та фотоматеріалів якої була створена тривимірне зображення стану. Аварійний стан пам'ятки ставить актуальні питання співпраці науковців, влади та громадськості для порятунку історичних пам'яток. Викладач Львівської філії Київського національного університету культури і мистецтв Володимир Гіссовський презентував роботу над проектом створення реєстру поховань цвинтаря в с.Князі, а також напрацювання у напрямку оцифрування матеріалів, запуску

інформаційного порталу ФГІ «Вирій» та потреби створення загальнодоступної електронної бази даних.

Під час підсумкового обговорення було прийнято резолюцію, в яку увійшли тези, пропозиції та побажання, які були виголошені учасниками конференції. Усі матеріали будуть видані друком у збірнику наукових публікацій конференції.

Автор: **Тарас РАДЬ** та **Оля СВІДЗИНСЬКА**

ГОВОРЯЧИ ПРО ВОЛИНСЬКУ, НЕ ЗАБУВАЙМО І ПРО ЛЮБЛІНСЬКУ ТРАГЕДІЮ

10 листопада у Луцьку урочисто відкрито реконструйований пам'ятний знак жертвам політичних репресій, жертвам воєн і депортацій етнічних українців з території Холмщини Підляшшя, Надсяння, Лемківщини і Західної Бойківщини. Встановлений ще в 2002 році, після розбудови він став справжнім меморіальним комплексом. З нагоди цієї події тут відбулося віче пам'яті і скорботи.

Загальний вигляд меморіального комплексу

Попри переживання організаторів заходу, а того дня в Луцьку було похмуро і накрапав дощ, на врочисте відкриття оновленого пам'ятного знака прийшло близько трьохсот осіб. Переважно це вихідці з Холмщини, Підляшшя та інших територій сучасної Польщі, де проживали етнічні українці. Серед присутніх - їхні діти, внуки, правнуки, представники обласної і міської влади, громадських організацій.

- Сьогодні до цього пам'ятного знака нас покликала наша зболена пам'ять про трагічну долю етнічних українців з Холмщини, Підляшшя, Надсяння, Лемківщини і Західної Бойківщини, - сказав, відкриваючи врочистості, голова Волинської обласної організації ветеранського громадсько-культурного товариства "Холмщина", заслужений працівник культури України Микола Онуфрійчук. - Виповнилося 75 років від часу масового знищення православних церков на

Холмщині і Південному Підляшші, яких лише в 1938 році було зруйновано понад 120, а всього за міжвоєнний період - понад 300. Наближається річниця початку Першої світової війни, під час якої відбулася перша депортація етнічних українців з Холмщини і Підляшшя. У той час було вивезено понад 300 тисяч, сто тисяч із них не повернулися на рідну землю. Незабаром й інший трагічний ювілей у нашій долі: 70-річчя брутальної депортації етнічних українців з Холмщини, Підляшшя, Надсяння, Лемківщини, Західної Бойківщини у 1944-1946, 1948, 1951 роках у Радянський Союз, а в 1947-му (700 тисяч) - на північно-західні землі Польщі.

Зазначимо: у повоєнні роки на Волині оселилося 50 тисяч етнічних українців із так званого Закерзоння. До наших днів дожив лише кожен п'ятий з них. Однак є їхні діти, внуки, правнуки. Майже 150 тисяч з мільйона волинян мають коріння із теперішніх польських територій, переважно з Холмщини.

Отже, під час цих воєн, антиукраїнського терору, депортацій найзахідніша гілка українців зазнала великих людських, моральних і матеріальних втрат. Про це на віче говорили вихідці із Холмщини Ніна Климчук, Марія Мельник-Хоменко, народний депутат України Євген Мельник (мати якого теж з Холмщини), перший заступник луцького міського голови Святослав Кравчук, заступник голови облдержадміністрації Станіслав Ющик.

Промовці з болем відзначали, що Друга світова війна, антиукраїнський терор, депортація породили багато проблем, які досі не розглянуті Верховною Радою, не вирішені міждержавному рівні з Республікою Польща. Насамперед це стосується питань збереження українських святинь на території Польщі, спрощення візового режиму для вихідців із Закерзоння і, найголовніше, до цього часу немає належної політико-правової оцінки цієї акції з ознаками геноциду проти найзахіднішої гілки етнічний українців, вчиненій тоталітарними режимами Радянського Союзу і Польщі. Насильно вигнаним зі своєї прадавньої землі українцям відповідним законом України не надано статус депортованих, не забезпечено їх правовий і соціальний захист.

Автор: **Микола ЯКИМЕНКО**

Джерело: golosukraine.com

СТЕФАН ГЛАДИК ТІЛЬКИ ДО СІЧНЯ?

У вересні 2005 р. почала діяти Спільна комісія уряду і національних та етнічних меншин. Відтоді лемків у ній представляють Олена Дуць-Файфер (заступник голови товариства «Руська Бурса») та Стефан Гладик (голова Об'єднання лемків). Але з 2014 р. Стефана Гладика може в ній вже не бути.

Консультації

Про це повідомив 10 жовтня лемківські організації державний секретар Міністерства адміністрації та оцифрування Станіслав Гусковський. Згідно з повідомленням, до 10 січня 2014 р. лемківські організації мають визначити кандидата на місце представника лемків у спільній комісії Стефана Гладика.

Рішення міністерства про те, щоб призначити нового кандидата, є результатом консультацій з лемківськими організаціями. Опитування стосувалися відкликання зі складу комісії двох лемківських представників – Олени ДуцьФайфер та Стефана Гладика.

Причиною проведення опитувань був лист, надісланий 9 липня 2013 р. до міністра адміністрації та оцифрування Міхала Боні, в якому написано: «Цього року минає вісім років діяльності Комісії. Від моменту її покликання до сьогодні багато помінялося. Частина організацій, які призначили представників лемківської меншини, перестала існувати, або перестала діяти. На їх місці утворилися нові організації, нові товариства і колективи... Представники лемківської меншини сьогодні не представляють у Спільній комісії уряду і національних та етнічних меншин усіх діяльних організацій і всієї лемківської спільноти».

Авторами заяви були Товариство задля розвитку музею лемківської культури в Зиндрановій, Єпархіальний осередок православної культури «Ельпіс», Клуб патріотів Лемківщини, Товариство розповсюдження лемківської традиції та культури, Товариство любителів лемківської культури, Лемківський ансамбль пісні і танцю «Кичера» та Юлія Дошна.

«Під час консультацій, – інформує прес-секретар Міністерства адміністрації та оцифрування Артур Козьолек, – частина організацій не висловилися у справі, а частина не зареєстрована в Державному судовому реєстрі (пол. KRS). Тому, – як додає службовець, – у такому випадку думку цих організацій не можна враховувати».

Остаточні консультації виявили, що за виключення зі складу спільної комісії Олени Дуць-Файфер виступають 5 організацій, а проти – 4. Натомість за виключення Стефана Гладика проголосувало 5 організацій і лише 2 – проти.

Паритети і кандидат

Подібну ситуацію минулого року мали кашуби, коли в березні зі спільної комісії відкликано її співголову Артура Яблонського, який протягом багатьох років був у ній одним із двох кашубських представників. Консультації, проведені серед кашубських організацій, показали, що 3 організації були за виключення А. Яблонського, та 3 – проти. В результаті рівного поділу голосів «за» і «проти», міністр самостійно вирішив увільнити А. Яблонського від членства у комісії. Пізніше відбулися консультації з метою обрати нового кандидата на звільнене місце, і ситуація повторилася – при рівній кількості голосів «за» і «проти» вирішальне слово у затвердженні нового кандидата до комісії від кашубів знову мав міністр.

«Звичайно, згідно з законом, ми можемо висловити свою думку, але вирішує справу відповідний міністр, на сьогодні – це міністр адміністрації та оцифрування», – вважає А. Яблонський. У свою чергу, опитування серед лемківських організацій показало, що більшість із них хотіла б відкликати одного та другого представника зі складу спільної комісії. Тому дивує те, що міністерство повідомило про відкликання лише С. Гладика. «Офіційно ніхто цього не казав, але колись у розмові з начальником Департаменту віровизнання і національних та

етнічних меншин МАіЦ я почув, що „на його думку, для міністра найсуттєвішим є голос найбільшої організації”. Значить, розмір організації, тривалість існування і її діяльність може мати вплив на рішення міністра», – зазначив А. Яблонський.

Повний зміст статті: 24 грудня 2013 у "Нашому Слові"

Автор: **Павло ЛОЗА**

Джерело: nasze-slowo.pl

Підписали договір на 2014 – 2015 роки

Довгими роками Союз русинів-українців Словацької Республіки утримує плідну співпрацю з управлінням культури Закарпатської обласної державної адміністрації, результатом чого є постійна участь закарпатських українських самодіяльних і професійних колективів у фестивалях і святах русинів-українців Словаччини та колективів народної художньої творчості, співаків і читців-декламаторів русинів-українців у концертах та художніх програмах, які проходять в різних куточках Закарпатської області України.

30 листопада 2013 року в Бардієві представники Центральної ради СРУСР (Пряшів) та управління культури Закарпатської обласної державної адміністрації (Ужгород) підписали Договір про творчу співдружність на 2014 – 2015.

Договір підписали голова ЦР СРУСР Петро Сокол (на фото вправо) та начальник управління культури Закарпатської обласної державної адміністрації Юрій Глеба.

ПРОГОЛОШЕННЯ

Союз русинів-українців Словацької Республіки гостро засуджує brutальне побиття міліцією мирних учасників Євромайдану в Києві.

У зв'язку з цим Союз русинів-українців Словацької Республіки приєднується до закликів, щоб уряди країн світу засудили ці дії та вимагали від владних структур України негайно припинити такі порушення прав і свобод людини.

Союз русинів-українців Словацької Республіки є добровільним об'єднанням громадян Словаччини, згуртовує людей різного віку, професії, віросповідання і політичних поглядів, є носієм громадсько-національного життя, культурних традицій українського населення Словаччини.

Пряшів, 2 грудня 2013 року

Центральна рада

Союзу русинів-українців

Словацької Республіки

Джерело: ukrajinci.sk

ПО ДРАГОХ СОЮЗУ

*З нагоди потписованя Спорозуменя о медзирегионалним сотрудніцтву
медзи АП Войводину и Закарпатску обласцу України*

Дня 30. октобра того року, после длуких прегваркох , потписане Спорозумене медзи регіонами и то Автономну Покраїну Войводину и Закарпатску обласцу України. З боку АП Војводини Спорозумене потписал др. Боян Пайтич, председатель влади, а з боку Закарпатскей обласци губернатор Олександр Ледида. З истим Спорозуменьом предвидзене сотрудніцтво першенствено у обласци образования, науки и култури. Медзи иншим, регуловани питаня школованая школярох з Закарпатскей обласци України у Войводини (скорей шицкого у Образовним центру „Петро Кузмяк“ у Руским Керестуре), школоване наших студентох у Закарпатскей обласци, сотрудніцтво медзи культурними організаціями, университетами, Союзом итд. За потписоване Спорозуменя дал позитивне думане и Русински национални совет Сербії на схадзки отриманей дня 26. октобра того року.

Тото сотрудніцтво ше уж давно неформално витворює, а скорей шицкого преїга Союзу Руснацох Українцох Сербії. Союз од 1990. року потписовал Спорозуменя зоз Товариством „Україна-світ“ зоз Києва, котре задлужене за сотрудніцтво зоз дияспору. Медзи иншим, дзекуючи тому, коло сто наших студентох були на школованю у України. Союз ма потписане Спорозумене о сотрудніцтву з Закарпатску обласцу України, та преїг того сотрудніцтва приведзени „Закарпатски хор“ з Ужгороду на фестивал „Червена ружа“ у Руским Керестуре 2011. року.

Прегварки коло потписованя тирвали коло три роки пре ускладзованя дипломатії обидвох регіонох, скорей шицкого прето же медзи німа не було ускладзене питане коло нашого етничного статусу .По тим Спорозуменю

перши раз у медзинародних актох ше за нас хаснує термин „українци-русини“, а тиж так треба надпомнуц же и у нашим образовним систему у Войводини предвиджена можлівосц виучованя українского языка.

Потписованє Спорозумєня ма вельке значенє за нас у Сербії, бо ше вецей контакти не буду витворйовац лєм преьг приватних контактох, народней дипломатії и Союзу Руснацох Українцох Сербії, як гражданскей організації, але прейга офіційних державних орґанох, за цо буду предвидзени и бюджетски средства.

*Джерело:***Б. Виславски**

ЗВІТНО-ВИБОРЧІ ЗБОРИ СУТ

5 грудня ц. р. в будинку Польського інституту в Братиславі відбулись звітно-виборчі збори громадського об'єднання Словацько-українське товариство (СУТ). В робочій президії працювали голова СУТ Михайло Чорний, заступник голови товариства Антон Новак, секретар товариства Петро Русиняк та радник Посольства України в Словацькій Республіці Віталій Усатий. У зборах брали участь члени СУТ, гості та українські дипломати: Дмитро Конишев та Ігор Крачковський.

Звіт про діяльність товариства в 2013 р. зачитав засновник товариства та його голова Михайло Чорний. Вказав на те, що 2013 р. був ювілейним роком – 20 років тому виникла Словацька Республіка та було підписано Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Словацькою Республікою та Україною. Здійснились візити на найвищому рівні, засідали всі три міжурядові комісії. Визначною подією було урочисте святкування 20-ої річниці договору. Відбулось ряд культурно-громадських акцій. Газета «Нове життя» протягом року інформувала про них.

До членів СУТ звернувся радник посольства Віталій Усатий, який, крім іншого, сказав: «Словацько-українське товариство активно займалось пропагуванням та поширення в Словаччині інформації позитивного спрямування про Україну під час проведення різних акцій, зокрема, семінарів, круглих столів, тематичних та особистих зустрічей тощо». В дискусії виступили Анна Берґерова, Василь Дацей, Павол Долги, Марта Каконі, Михайло Калиняк, Едуард Козачик, Михайло Крішко.

Присутні висловили кілька зауважень до змін та доповнень до Статуту СУТ та ухвалили його.

У виборах було одноступно обрано нового голову товариства Антона Новака, нового заступника голови Олену Яцош, нового секретаря Марію Фоллріх і почесного голову Михайла Чорного, який очолював товариство 12 років – з його самого початку.

*Автор:***Марія ФОЛЛРІХ**

Джерело:ukrajinci.sk

НАШІ ЛЮДИ

ДМИТРО СТЕЦЬКО: «В МЕНІ ЖИВЕ ВІЧНА БОРОТЬБА З ПОЛОТНОМ, ЯКЕ ЩЕ НЕДОПИСАНЕ»

8 листопада одному з найвідоміших сучасних українських живописців Дмитрові Стецьку сповнюється 70 років

Його самобутні високопрофесійні роботи є у найсерйозніших державних та приватних колекціях багатьох країн світу. Його ім'я заслужено занесено до найповажніших світових мистецьких енциклопедій. На щастя, він працював і далі плідно та успішно це робить не лише на державному рівні, а то й європейських і світових зразків. І є результат! Так природою і лемківськими генами, а може, небесними зірками (за гороскопом він Скорпіон) було закладено, щоб Дмитро Стецько завжди був в опалі до інших, до влади, до режимів, до звань, спілчанських об'єднань. Він індивідуум, який залишається у своєму внутрішньому світі, до якого не підпускає нікого. У ньому сидить дух вічного бунтаря. А ще — вічна боротьба. Із самим собою, з полотном, яке ще недописане, творчими планами та ідеями, які не реалізовані. У ньому це жило, живе і буде жити. Ось як оцінила одну з Дмитрових робіт відома українка Христина Стебельська: „УКаневі, в залі музею Тараса Шевченка я бачила портрет Кобзаря, коли почула знакові слова „Дмитро Стецько. Тернопіль” — то випросталася як „шевченкова тополя”. Мистецтвознавці музею дуже пишаються його твором — чула на власні вуха. Стецько створив модерного та харизматичного Кобзаря. Погляд Шевченка спрямований так, що хочеш самому підгледіти, а куди дивиться Тарас?.. Я годину спостерігала за Його образом на полотні, віддалялася і знову наближалася. Зацікавили люди, які придивляються до полотна. Глиба-кремінь? Аристократ? Філософ?.. Хто Він на полотні? Відчувалося, що Його Шевченко поза простором і часом. Цей Космос я ще не відгадала”.

У своїй творчій світлій робітні митець зранку до пізньої ночі творить художні дива, шедеври, які хвилюють найвишуканіших, найвибагливіших поціновувачів і

навіть прискіпливих критиків. Складно повірити, що живописцеві на Дмитра виповниться 70, адже зовнішньо, як і внутрішньо, він виглядає набагато молодшим.

— Ти, Дмитре, дитя суворої воєнної любові...

— Так, йшов складний воєнний 1943 рік. Свого справжнього дня народження не знаю й досі. Не до того тоді було. Правда, щороку, святкуючи іменини на Дмитра — 8 листопада, відзначаю ще один прожитий рік. А свідоцтво про народження виробив собі сам, коли йшов до армії і поставив день уродин саме 8 листопада. Мої батьки мали свій ліс, в який мати зі мною в лоні вранці поїхала згрібати осіннє листя. Коли тато під вечір приїхав її забирати, я вже народився. Мама мала досвід, адже я був у неї сьомим (після мене через два роки народилася наймолодша наша сестричка), фахово перепеленала, зав'язала пуповину. І так ми втрьох повернулися додому... Звісно, що 8 числа ніяк я не міг народитися, у свято нічого старалися не робити навіть у війну. Так я народився вхолодному осінньому лісі неподалік нашого лемківського села Полонної.

— Звісно, що тобі би більше пасувало стати лісником, аніж художником.

— Щось в тому таки є, адже страшенно люблю насаджувати дерева. Дуже страждав від того, що нас насильно вивезли на хутір Драгоманівка Козівського району, де лісу не було. Ще й досі там є фруктовий сад, посаджений моїми руками. Дямене властиве відокремлення, бути осібно від інших. Не колективно. Через те багато людей мене не розуміють.

— Чи не кожен другий лемко має в собі мистецький дар. Тому й не дивно, що ти став художником.

— Лемки — талановиті і обдаровані люди. Гадаю, що через пережиті віками муки Господь так щедро обдарував нас. Яким світовими постатями є представники нашого малочисельного народу Богдан-Ігор Антонич чи Никифор Дровняк. До слова, обом написав портрети. Ціню лемків за те, що вони прагматичні до праці і пізнання. Їм властива впертість у досягненні мети. Я змалку зрозумів і усвідомив старе наше вчення: лемко чужого не хоче і свого не дасть. Ось така наша сутність — цікава і добра. Хоч перехвалювати когось більше не хочу, для мене Україна — єдине ціле.

— Коли вперше відчув потяг до мистецтва?

— Ще коли не ходив до школи. Різьбив дерево, з буряка чи картоплі вирізав звірів і малював багато. Кожна людина по своїй суті має вроджений талант до

чогось. Хтось його губить, а хтось удосконалює усе життя і щоденно працює над собою, вчиться до останнього подиху. Треба збудувати в собі характер і волю до того, що ти хочеш пізнати. Саме тоді з'являється жага до праці. Пройшовши загальний рівень, пізнаєш течії. Те, що тобі миле і де ти можеш себе якнайбільше проявити. Я принциповий у поглядах на професійність і не професійність. На жаль, радянська доба та й нинішній час не виховали і не навчили суспільство високому пізнанню мистецтва. На заході це прищеплюють з дитячого садочку, де мистецтво першорядне і митці входять в елітні групи. У нас же — як придаток.

— Упродовж багатьох років вважалося, що талановиті митці — люди не від того світу, психічно хворі, а муза — це „шиза”, яка прилітає до обраних.

— Таку ідею породило ХХ століття. Навіть на цьому збудована вульгарна естетика, бажання показати себе в дурному світі. Чомусь це стало нормою життя. Але так довго не буде, сподіваюся, що ближчим часом усе повинно стати на свої місця.

— Чи можеш від поганого настрою, від болю чи з горя писати гарні і добрі роботи?

— Я вмю дивитися на себе збоку. Так, мені властиві муки творчості, в яких ніколи не було і не могло бути романтизму. У мене завжди нормальна праця. Коли сідаю біля мольберту, забуваю про все погане. За своєю суттю я є вічний мораліст. Не хочу проводити жодних паралелей. Взяти художні роботи нашого пророка Тараса Шевченка. Йому наснаги давали певні болячки, вічні соціальні проблеми, які його загартовували і він від цього більше працював. Я вірю в долю. Кожному призначено своє. Кожного митця щось збуджувало: одного шалена пристрасть закоханості, іншого — алкоголь, третього ще щось. Я, до прикладу, ніколи не зміг би жити і творити за кордоном, адже там немає особливих проблем. У мене ж вони були все життя і стали нормою.

— Тобі не важко жити в теперішньому аморальному часі?

— Мені подобається, що можу відмовитися від певної спокуси. Найвища радість — володіти собою у найскладніших ситуаціях. Я міг зламатися в будь-які роки: коли усі намагалися догоди комуністичній партії, більшовицькій владі тоді, й теперішній ненародній владі — тепер. Я був вічним бунтарем. Моя мама завжди казала: „Де б ти не був і щоб не робив,

Дмитре, ніколи не осором нашого прізвища”. Так намагаюся і чинити. (Усміхається).

— У всі часи творчі люди між собою мали вічні непорозуміння і навіть ворожнечі. Не вдалося і тобі цього обминати. І хоч ти у Тернополі тримаєш не так зверхньо, як осторонь своїх спілчан, усе ж справжнє визнання серед митців маєш не вдома, а деінде, і, безперечно, за кордоном.

— Думаю, що спілчани мене не люблять. Для художників властива творча заздрість. Так, у мене складний характер скорпіона, який може сам собі нашукати ворогів, а потім робити з них друзів. Завжди страждав від того, що говорив правду у вічі. А це для багатьох є кровною образою. Лукавити не вмів ніколи. Хоч знаю, що багатьом правди не можна говорити, треба бути більшим гуманістом. Це зрозумів у більш зрілому віці. Тому уникаю будь-яких конфліктів, через це навіть вийшов з членів Спілки художників України і не жалкую. Є такий розумний вислів: „Я буду там сіяти своєю відсутністю”. Ніби влучно сказано і про мене. Посередності хочуть бути в колективі, інакше загубляться. Вони це розуміють і гуртуються у спілки. Такі художники хочуть бути реєстровими, хоч би стояти у списках. Це дає можливість випрямитись і диктувати навіть свою позицію і повчати інших. Коли людина індивідуум, здібна, подібне для неї стає тягарем. Цікаво, що більшість моїх друзів — людей творчих — живе поза Тернополем: у Києві, Одесі, Львові...

— Вічно якісь маємо творчі крайнощі: то всі лізуть у спілки, то, що стало особливою модою і змаганням між собою, намагаються один перед іншим творити церковні розписи.

— Мені видається гріховним те, що говорять і те, що роблять художники при розписах. Вмить усі починають поститися, ледь не святі, доки у храмі. Хоч насправді знаємо, хто і чого вартий. Стільки спекуляцій нині у церквах. Чи не кожен вважає, що має право і вмє робити церковний розпис. Час підтвердить хто є хто. Геніальний художник завше у пошуку і буде робити те, чого ще не вмє. Незважаючи на будь-які обставини, щоранку йду в майстерню і малюю до пізньої ночі. Планів і задумів маю надзвичайно багато, дав би Бог їх втілити. Ніколи не писав те, що бачив. Багато і постійно вчився і тепер розумію: пишу, що думаю. Без мук і без творчого пошуку мистецтва не може бути! Інколи видається, що моєю рукою водить Господня сила, тому за все зроблене і народжене постійно дякую Всевишньому... Мистецтво, як талант, життя, доля, є великою загадкою.

Ось ця вічна боротьба з полотном, яке ще недописане, живе вмені. І совість мучить мене за те, чого ще не зробив. В основному працюю раціонально і тверезо.

Те, що зробив, для мене не існує. А те, що маю зробити кипить в душі, немов вулкан.

— **Слід визнати, що, маючи таку вродливу дружину, було б гріхом не творити дивовижні і красиві речі.**

— Я найбільше відповідальний перед дружиною. Віра для мене — друг, порадник, перший критик і вічний цензор. За її поглядом можу знати, яку роботу зробив. Якщо вдала, вона обов'язково поцілує мене. Дуже боявся, коли ще був холостим, мати таку дружину, яка б мені заважала. Навіть і тут боровся зі своїм характером. Женився 33-річним. Віра нині влаштовує мене на всі сто відсотків. Ось цей дитячий і юнацький образ коханої, який виношував, якраз у ній яскраво втілений. Мистецтво вимагає, щоб йому віддаватися повністю, без остатку. І Віра як творча натура мене в цьому постійно підтримувала і підтримує.

— **Чи маєш страх перед віком. Що для тебе 70 років? Що відчуваєш?**

— У двадцять років на дівчат, багато молодших, дивився, як на дітей. Потім, з тих власне дітей, вибрав собі дружину. Такої я вже конституції, що по моєму обличчю важко визначити вік. Більшість помиляється. Внутрішньо так само відчуваю себе молодшим за календарний вік. Мені шкода багатьох друзів, які відійшли на той світ. Шкода рідних. Ностальгія за юністю, цнотливими і милими серцю молодечими роками, за тими цікавими зустрічами з надзвичайно цікавими людьми, яких ніколи не повернеш... З іншого боку, про вік не маю часу думати. Мушу працювати і працювати, щоб творити нові роботи, з новим поглядом. Ось це зваблює, і тим живу. А сам вік для мене відсутній.

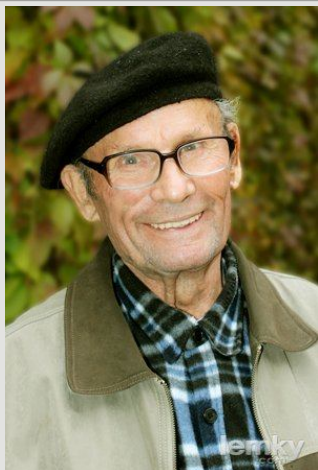
Я й далі працюю не як вмю, а утому вічному пошуку нового і досі незвіданого. Ось ця боротьба дає сил і насаги. Не так у мене вже й багато робіт, ніколи не ганявся за кількістю. Яскравим прикладом вважаю для себе великого Леонардо да Вінчі, який створив за життя всього 16 полотен. Зате яких! Я виношую твір дуже довго. Чимось подібний у цьому до Василя Зінкевича, який співає одну-дві нові пісні в рік. Відшліфовує до найменших дрібниць, до ідеалу. Послухайте, який результат цього — вони глибоко і назавжди залягають в людські душі, хвилюють серця домаксимуму Добра!

Автор: **Михайло МАСЛІЙ**

Джерело: ukrslowo.net

До 85-літнього ювілею Мирона Амбіцького

Шлях від родинного села Прусік до Сокільників під Львовом, «де, якщо не хата, то бодай клопоть землі було виділено для переселенців», для львівського скульптора Мирона Амбіцького з лемківської різьбярської родини, що була депортована каральними акціями операції «Вісла», визначається відстанню у вісімдесят п'ять літ.

Шлях братів Мирона і Юрка, що був «на ціпку старший», які 1948 року вступають до львівського училища прикладного та декоративного мистецтва, пройшов через арешти, тюрми й сибірські спецпоселення, до скульптурної майстерні по вулиці Дм. Вітовського (в советські часи вона носила ім'я Дзержинського). Завжди працювали разом. Різьбили, ліпили, карбували..., й у вільні хвилини у колі друзів, яких ой як багато бачили стіни майстерні, співали теж разом.

Шлях, на якому, мов віхові стовпи, розставлені кляоци деревини, брили вапняку та пісковика, злитки бронзи та пласти карбованої міді.., що завдяки теплу мистецьких рук перетворились у витвори скульптурної пластики, що від 1957 року експонувалась на виставках народного та професійного мистецтва в Україні та за кордоном – «Наводопій» (1960), «Опришки» (1970), «Убатьківській кузні» (1986)

«Працюючи разом (Юрко добре рисував, я різав дерево, - згадує М.Амбіцький, - і до створення круглої різьбленої скульптури ми прийшли разом. У нашій творчості індивідуальне «я» замінено колективним «ми») вони шукають нові прийоми різьби, переходячи від конкретних живих вражень до конкретного пластичного вирішення. Такими є роботи «Нащадки Довбуша», «Оновлена Гуцульщина», «Було колись на Україні», «Гайдамаки», де органічно поєднуються давні традиції лемківської народної різьби по дереву і львівської школи станкової скульптури», – писав автор цих рядків рівно чверть століття тому.

М. Амбіцький. Світанок. Дерево, різьба, 60x15x15

М. Амбіцький Розмова. Дерево, різьба, 60x40x20, 2013 рік

Від липня 2000 року, відколи старший брат – «Я – Юрко називаюся» - відійшов у вічність, Мирон Амбіцький працює самотійно. І не лише в дереві та камені. Твори останнього десятиліття – поєднання дерева і карбованої міді,

кованого металу і гальванопластики. Так, композиції «Писанка», «Весна», «Лілея», «Осінь» (2005 - 2007) вирізняються витонченою пластичністю, поетичністю та метафоричністю створюваних образів, а вісім рельєфних пластів «Хресна дорога лемків» (2003 - 2008) у експресивній графічній манері перегортаються сторінки «жalley», зігнаного у брутальний спосіб з рідної землі, миролюбного народу.

М. Амбіцький. Спогади про Лемківщину. Дерево, різьба, 90х60х25, 2012 рік

До творчого здобутку М.Амбіцького відносимо і пам'ятник Тарасу Шевченку у рідних Сокольниках й композицію «Хресна дорога» з 14-ти стацій та горельєфу фігури Ісуса Христа для костелу у селі Прусік (Польща), звідки пішла у світ родина Амбіцьких...

А на подіумі в майстерні - найновіші твори: різьблені в липі композиції, присвячені пам'яті та нескореності українського народу - «Кобзар», «Спогади про Лемківщину», «Повстанці з лемківських Бескидів» (2012 - 2013), як духовне кредо скульптора Мирона Амбіцького, який нинішньою виставкою відзначає своє вісімдесятип'ятиліття.

З роси і води на Вашому шляху, Майстре!

Автор: **Др. Ярослав КРАВЧЕНКО**

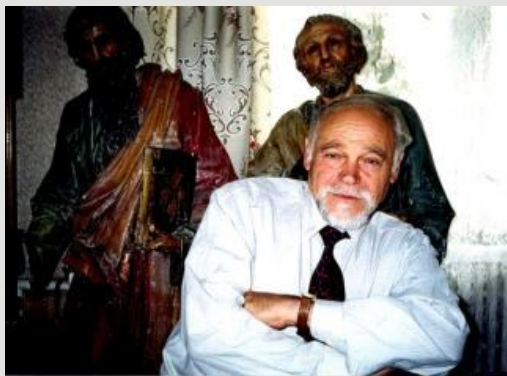
Джерело: lemky.com

ПОРЯД З НАМИ ЖИВ ГЕНІЙ. АЛЕ МИ ЦЬОГО НЕ ЗНАЛИ І НЕ ПОМІЧАЛИ...

26 ЛИСТОПАДА УКРАЇНСЬКОМУ СКУЛЬПТОРОВІ ІВАНОВІ МЕРДАКУ СПОВНИЛОСЯ В 80 РОКІВ.

Майже у центрі Тернополя, на Новому світі (Боже, яка дивовижна назва, ще таким був би зміст!), у позастолітній подільській хаті десятками років квітнув сад його мистецтва, який приваблював тисячі відвідувачів зі всього світу. Тут бували: Леонід Кравчук та Ігор Білозір, Таня Д'Авіньйон і Олена Кондратюк, Михайло Цимбалюк і Михайло Левицький, Ян Табачник і Тетяна Недельська, Іван Гаврилюк й Іван Драч,

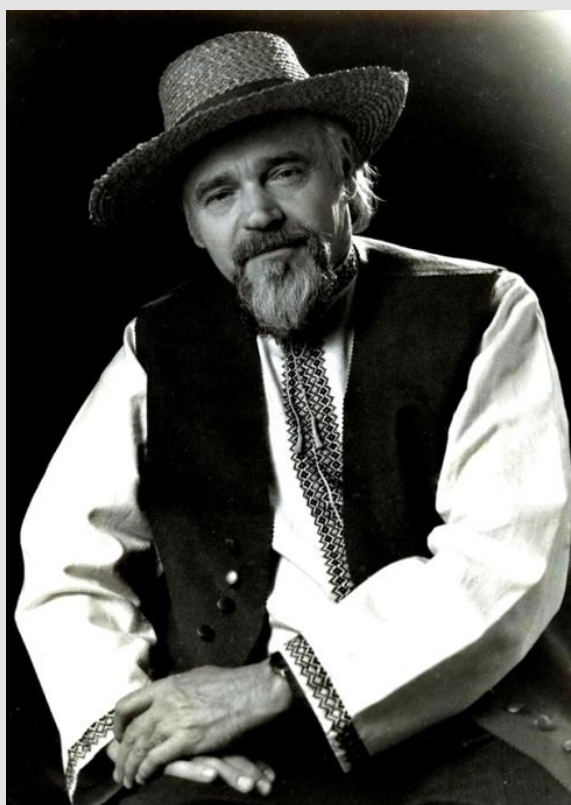
Лесь Танюк і Микола Мартинчук, Володимир Головач і письменник-

гуморист Семен Альтов, молодша сестра Володимира Івасюка Оксана, Віра і Дмитро Стецьки, знана цілителька Марія-Стефанія, Мирослав Горбатюк і Михайло Мац, Володимир Лотоцький і Петро Литвин, Іван Мацялко і Оксана Пекун, Михайло Зубик і Павло Куцієнко, Іларіон Пилипець і Євген Удін, відомі європейські та світові художники, фотомитці, телевізійники,

актори театру і кіно, редактори багатьох газет і журналів, політики, спортсмени, державні та громадські діячі, естрадні виконавці, школярі, студенти... всіх не перелічиш. Якби там не було, усі, захоплені роботами майстра, були одностайні: Тернопіль мав дві перлини: озеро та творчу майстерню-музей заслуженого майстра народної творчості України скульптора Івана Мердака.

Український Мікеланджело

„Низький уклін талантові даному від Бога. Цілую ваші золоті руки.” (Ігор Білозір. 22 листопада 1993 року). „Щасливий побачити життя очима художника, очима людини, яка любить свою Землю.” (Леонід Кравчук, 16 квітня 1995 року). „Ваші шедеври — фантастика!” (Таня Д’Авіньйон, 22 січня 1997 року). „Таємничі і зворушливі ваші твори”. (Оксана Івасюк, 15 квітня 1997 року). „Воістину безмежна людина у своїй творчості. Те, що ми побачили, — великий духовний сплав Божого дару і бажання відкрити незвичний світ краси”. (Іван Мацялко і Валентина Бондар, 30 травня 1997 року). „Завдяки вам ми знаємо свої коріння і віримо в своє майбутнє”. (Дует „Ліза і Олександр” з Євпаторії, 1 квітня 1998 року). „Я зворушений від побаченого. З впевненістю кажу — ви наш український Мікеланджело!” (Ян Табачник, 29 липня 1999 року). „Любий дідусю! Мені дуже сподобалася

твоя виставка. З кожним роком ти вирізаєш все ліпше і ліпше! Твоя внучка Катя”. (26 листопада 1998 року), „Нормальна людина такого створити не може! Ось де справжній талант від Бога!” (Вахтанг Кікабідзе, 28 серпня 2012 року). Читаємо щирі, милі й теплі слова-відгуки визнання справжнього таланту великого тернополянина.

Він завжди був і залишився сином Лемківщини, співцем її природи та звичаїв, яскравим продовжувачем традицій лемківської різьби. Він, як ніхто інший, завше мав талан до тонкої спостережливості і дивовижної уяви. У нього рідкісне відчуття дерева — найприроднішого матеріалу, яке щоразу оживало від легенького доторку різця майстра. Він навчився відчувати душу деревини; побачити такі тонкощі в природі може лише людина глибокої і ніжної натури. Кожна його робота давала поштовх до незвичних роздумів: де довершений природній твір, а де його вміло торкалася рука Івана Мердака. Йому вдалося розгадати глибинні таємниці сивої давнини, яка зваблювала і надихала до пошуку незвіданого. Основу творчої скарбниці скульптора становлять лики наших рідних древніх пращурів, котрі генетично пронесли ідею світолюбної і світославної української культури, історії та релігії. За його скульптурами можна вивчати історію Київської Русі. Перше, що кидалося у вічі, — надзвичайна

працьовитість і посидючість майстра. Сільський хлопець, вихований змалку в потребі трудитися, він, мов та бджола, постійно і невтомно носив, крапелька за крапелькою, мед до українського мистецького стільника. Кожна робота несла добрий дух, позитивну енергію. Не дивно, що його творіннями захоплювалися всі, вони зачіпали за живе навіть найчерствіші душі. Усе зроблене — наче пісня, найкраща і наймиліша поезія життя. І слава Богові, що вона у Мердака була невичерпною. Вона вічна і віща. Цього невисокого на зріст чоловічка з теплотою філософського погляду та неосяжним добром, відданого служінню мистецтву, знали і любили не лише в Тернополі, в Україні, а й у далеких світах. Бельгійці називали лемківського самородка автором живих скульптур, німці — гросмайстром, поляки визнавали, що „таких жезьбів Польска не відзяла”, американці

вважали його найбагатшою у світі людиною, австралійці заздрили, що він не жив у них...

"Якщо на світі був Ісус Христос, то мусів бути з лемків, бо другий би таких мук не витримав"

26 листопада 1933 року вселі Райському Ліського повіту, що в східній Лемківщині, в родині сільського коваля Григорія Мердака народився другий син, якого назвали Іваном. Село отримало таку милозвучну назву Райське від тих небесних неповторних краєвидів, що оточують його, від мальовничих берегів стрімкої гірської ріки Сян. „Я міг годинами стояти і милуватися витвором Господнім, такої краси більше в житті не зустрічав”, — не раз пригадував про свою батьківщину митець. Усі роки він бачив лише кольорові сни: літав над

Лемківщиною, хотів бачити свою яблуню під хатою, сад, церкву... „Коли повернувся через 50 років у своє рідне Райське, подивився на Карпати і Сян, аж відтоді дивовижній красі природи дав належну оцінку, — визнавав Іван Григорович. — Завжди згідний був віддати усе, щоб напиться джерельної цілющої води з криниці рідного подвір'я. Школу природи я пройшов зі своїм дідом. Хоч був середущим з внуків, він вибрав мене. У 7 років босоніж обійшли усі Карпати. Дід Дмитро розповідав про гори, дерева, гриби, кущі, коріння. Ця прищеплена змалку любов до рідного супроводжує мене усе життя”.

Так несподівано для самого себе хлопчина почав працювати з деревом. Спочатку вистругав паличку, потім коника, згодом — портрет діда Дмитра, який для нього залишився символом честі, добра і мудрості народної...

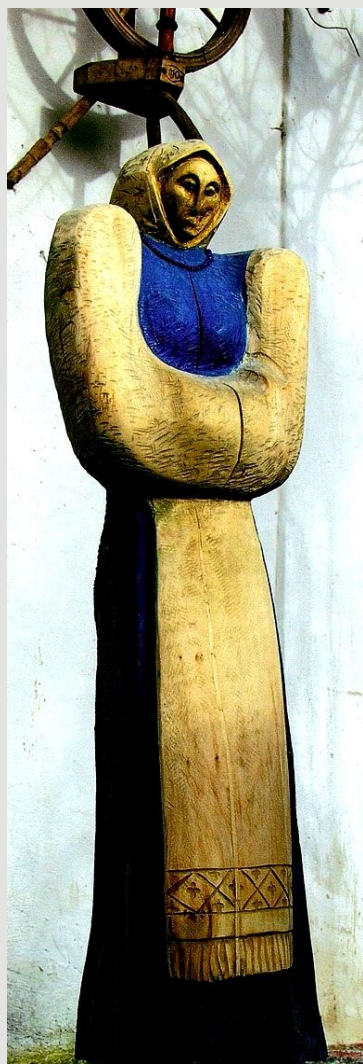
„Люди надзвичайно жорстоко ставляться до дерева, — любив повторювати Іван Мердак. — Бездумно і безпідставно зрізаємо, спалюємо, нищимо. Дерево супроводжує нас протягом життя, тому воно рідне і близьке. На весіллях грає скрипка, сопілка і цимбали. Спимо на дерев'яних ліжках, користуємося меблями. Змалечку ніщо не замінить дерев'яної колиски і також малюсінького ліжечка. Навіть, згоряючи, дерево наостанок віддає нам своє тепло, не маючи ревності через те, що поводимося з ним варварськи. Коли закінчуємо життя — домовина також дерев'яна, як і хрест. На могилах садять калини...”

А як тішився своїм корінням: „Лемкіщина — той край, де органічно гори зливаються із небом. Лемки бачать землю і небо як одне ціле. Творчість — величезні муки. Знаю це з власного досвіду. Чим більше ми страждаємо, тим більше це відчують люди. Усе згодом обернеться сторицею. Якщо тебе не обпекло, не заболіло, ти не народився як художник. Лемки — гордий народ. Ми пережили тяжкий історичний рубікон понад півстоліття тому, досі ніхто належної оцінки тодішній брутальності не дав”.

Лемки пройшли такий тяжкий шлях і тому люблять говорити: „Якщо на світі був Ісус Христос, то мусів бути з лемків, бо другий би таких мук не витримав”. Ми нізащо перенесли такий тяжкий хрест...”

„Пам'ятаю травень 1946-го... Було це в четвер, а, може, в п'ятницю. Мати пекли хліб, глянули у віконечко і побачили, що з гір чорною лавиною спускається в село банда жовнірів... Через дві години в Райському не залишилося жодної живої душі... А згодом із села не залишилося нічого”, — згадував скульптор. Поляки

шмагали нагайками тих, хто не хотів йти в гори. Падали коні, плакали діти, стогнали дорослі... Тривога гнала талановитий лемківський люд у незвідані краї. В телячих смердючих вагонах, разом з худобою, в страшній санітарії сім'ю Мердаків насильно вивезли. Кінцевою зупинкою була станція Борщів.

Мердаки залишилися в Королівці, в Борщівському районі Тернопільщини. Важкі голодні роки загнали в домовину 37-річну матір художника. Осиротіли четверо малих дітей, наймолодшому Славику навіть не виповнилося й рочку. Там, у Королівці, Іванка Мердака зачарував вмінням малювати вчитель Іван Русенко (його графічними роботами був оформлений лемківський буквар, виданий у Канаді). 1952–1955

роках майбутній художник вчиться в Чернівецькому художньо-ремісничому училищі. Хоч якийсь час довелося працювати ліпником у Кривому Розі, від 1965 року Іван Мердак переїжджає в Тернопіль, де від початку 1970-их з головою поринає в різьбу по дереву.

Роботи Мердака були серед експонатів чисельних виставок у Радянському Союзі, за кордоном та вже в самостійній Україні. Його мистецтвом захоплювалися в Сполучених Штатах Америки, Канаді, Австралії, Німеччині, Франції.

Наприкінці 1990-их скульптор зізнався: „Тепер менше їжджу в гори чи в ліси. Але й у місті випадково можу щось знайти. Найчастіше працюю з липою, горіхом, менше з дубом. Маю оригінальну роботу з бузку — святий Ілля-пророк їде на колісниці. Працюю у двох напрямках: з одного боку, сама природа диктує кінцевий варіант (ці роботи найцікавіші), з іншого — поставив за мету реалізувати портрети славетних діячів Київської Русі. Тут наперед готую ескізи, дерево шукаю роками. Так було з Нестором-літописцем. Я виліпив його з пластиліну, і довгий час не міг знайти необхідний матеріал. Аж доки не трапилася до рук старенька

яблуня. Цю роботу придбав у мене краєзнавчий музей. Я настільки зжився з

Нестором, що не уявляв, як буду далі жити без нього. З часом зробив ще одну подібну роботу, не гіршу, а в дечому кращу від попередньої. Люблю Шевченка, Гоголя, Коцюбинського, але зі всіх історичних постатей мене найбільше вражає Іван Вишенський. Ось де характер, висота! Учений, політолог, воєвода. Це ж яку силу волі треба було мати, щоб прийняти обітницю замурувати себе молодим. Таких сильних характером людей, як він, я не зустрічав. Спонукало до творчості над портретом Івана прочитання цікавого дослідження про нього Івана Франка. Матеріал випадково знайшов у гущавині лісу неподалік Збаража. Ним виявився старовинний граб, покритий лісовими грибочками. Ще в лісі побачив закінчений образ. За два дні зробив портрет. Так ця робота принесла мені славу. Коли виносив Вишенського з майстерні, то поцілував його і сказав: "Іване, не забувай за мене. Щось думай, щось роби!" Більше в нікого зі своїх скульптур нічого не просив. Хочу визнати, що добрий дух Вишенського мені допомагає у житті. Щось у тому таки є. Так сталося, що після Нестора-літописця щось підштовхнуло до творення портретів княгині Ольги, Володимира, Ярослава Мудрого, князя Василька, Святослава, Феофана Грека... Коли зробив Тараса Бульбу, захотілося ще створити

портрет Миколи Гоголя. Так потихеньку народжувалися світочі Київської Русі. Ще б хотілося зробити антологію творів Лесі Українки — сотні різноманітних мавок і лісовичків".

"І поховали: Петра, Павла і Йвана"...

У ньому жило, кипіло і рвалося на волю багато талантів. На початку 1990-их відвідав виставку художника Миколи Бідняка з Канади, який п'ятнадцятилітнім унаслідок вибуху міни втратив обидві руки. Працюючи щоденно по 16—18 годин, творив картини (їх народилося понад 3,5 тисячі) вустами.

Емоції від побаченого розривали тонку та раниму душу Мердака. Схвильований і вражений не міг спати цілу ніч: „Я ж маю руки і не маюю!..” Ранесенько захеканий примчав, ні, мабуть, прилетів до майстерні. Взяв аркуш паперу, шкільні акварельні фарби і ... написав свою першу роботу — портрет матері. А ще Іван Григорович був вишуканим актором. Йому вдавалися невеличкі пародії з життя, які придумував сам. Для своїх гостей завжди влаштовував

захоплюючі моновистави, в яких дотепно, влучно і правдиво перевтілювався у Володимира Леніна, Йосифа Сталіна, Костянтина Жукова чи Леоніда Брежнєва.

Поряд з нами жив геній. Але ми цього не розуміли і не помічали...

А ще Мердак писав високохудожні коротенькі літературні оповідання-шікіци. У кожному з них відображав глибоку філософію і правду свого складного життя. „Малюю на шибках замерзлих і — не заздрю нікому, бо стою біля матері — близенько, а мати — у труні. Візерунки на замерзлих шибках і досі сняться мені. У школу завтра я не піду, бо ноги босі мої. І так пролетить не одна зима. Я не плачу, а чекаю, поки сонце зійде, шибки обігріє і — засміється вікно мені. Це дитинство, мої мрії, весь світ можна побачити у вікні”...

2002 року Іван Мердак несподівано для всіх продає квартиру та майстерню в Тернополі і разом з дружиною та синами перебирається в Херсон, де поховані його дід і батько. Нашого самородка радо приймають в місцеву Спілку художників, він має неймовірний успіх. Ще б пак: для херсонців дерев'яна скульптура — екзотика і фантастика! „Усе ніби добре, маю умови для роботи, гарну приватну триповерхову хатину, 25 сотих городу..., — зізнався якимось, — але постійно болять вуха: не чую рідної мови! Як це гнітить і принижує!”

У Херсоні майстрові доля не була схильною до творчості. Майже не творилося і не різалося. Несподівано підкралася важка невиліковна чоловіча недуга... Зціпивши зуби, скульптор піднявся і вирізав свою останню скульптуру — маляра Никифора.

27 травня 2007 року о четвертій годині ранку Івана Мердака не стало.

Дерево зваблювало і супроводжувало його все життя: було рідне і близьке. Йому пощастило злитися воєдино з природою. Не лише працювати з нею у співавторстві, а й доповнювати її красою людської душі та уяви...

„Сонце викотилося з-за стодоли. Воно було в два, а може в три рази більше, ніж у будний день. В понеділок до схід сонця, громада зібрала віче. Довго гомоніли, маленькі постаті металися по цвинтару, як оси в розбитому гнізді. Високий чоловік із сутулими плечима і довгими, як сажень, ногами відміряв двадцять кроків від церкви і сорок від дзвіниці. Люди копали ями: дві великі, а третю — меншу. Дзвони оніміли. Серця їх застигли. Тільки дерев'яні подушки сильно скрипіли і міцно тримали дзвони. Бо вони знали, що розлучаються назавжди. Дно глибокої могили застелили свіжою соломою, а зверху накрили рядном. І поховали: Петра, Павла і Йвана. Бо дзвони, як люди, також мають імена”...

Автор: **Михайло МАСЛІЙ**

Джерело: ukrslovo.net

МАРІЇ БЕК – ПЕРША ЖІНКА, ЩО ДІЯЛА ЯК МЕР ДЕТРОЙТУ

Попри низький рівень міського самоврядування в Україні є докази того, що українці таки можуть відповідально слугувати своїй громаді. Про це свідчить приклад Української емігрантки, яку з днем народження вважали своїм

РІК VI. Ч. 12. ФИЛАДЕЛФИЯ, ПА., ГРУДЕНЬ, 1949 ЦІНА 20 ЦЕНТІВ PHILADELPHIA, DECEMBER, 1949 VOL. VI. No. 12

Українська хроніка

На Конгресі Американських Українців у Вашингтоні вибрана нова управа УЖК у складі:

Екзекутива: проф. Лев Добрянський, голова; Дмитро Галиччін, др. Лонгін Цегельський, Олена Лотоцька, Михайло Дуткевич, Михайло Ветухів, заступники голови; Єва Піддубишин, секретарка; Осип Лисогір, касієр.

Політична Рада: екзекутивний директор, Степан Ярема; члени: Гнат Білінський, др. Микола Чубатий, др. Олекс. Грановський, Богдан Катамай, др. Роман Кришталський, др. Денис Квітковський, др. Лука Мишуга, Василь Мудрий, др. Роман Смал-Стоцький, Августин Штефан і Кирило Дацько.

Контрольна Комісія: голова Євген Рогач; члени: Іван Іванчук, Мирон Леськів, Пантелеймон Ковалів і Микола Гаврилко.

Підчас Конгресу Американських Українців у Вашингтоні виступила славна капеля бандуристів під проводом Григора Китастого. Також була вистава українського мистецтва під проводом Святослава Гординського і ланни Меланії Милинович.

Перший концерт у Філадельфійській славній капелі бандуристів під проводом Григора Китастого відбудеться 29 грудня в Тавн-Голл при 150 Норт Брод-стріт. Тикети можна дістати в українських установах у Філадельфії.

Українська громадськість вшанувала 50-ліття наукової та громадянської праці проф. Дмитра Дорошенка академією на його честь у Вінніпегу (Канада).

Панна Марія Бек, членка США, в Детройті, вибрана рад-

ною. Це перша жінка радня в Детройті.

Українська громада в Амстердам Н. Н., прийняла 280 українських переселенців зокскальщини. Ця громада одна з менших, за якої прикладом повинні інші піти.

Підчас міських виборів у Вінніпегу (Канада) обрано двох українців, С. Редчука до міської ради і А. Загарйчука до шкільної ради.

Пані Ірина Павликовська сказала під час побуту в Англії що після скінчення переселення в Німеччині залишиться до 20,000 українців, переважно старших і хворих.

Станція IPO в Бельгії помагає студентам високих шкіл у тій країні. Протягом шкільного року 1948-9 IPO приділила для українських студентів у Лювені 482,000 бельгійських франків.

ПОСЛАННЯ ПРЕЗИДЕНТА ТРУМАНА ДО ЧЕТВЕРТОГО КОНГРЕСУ АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ

З нагоди Четвертого Конгресу Американських Українців, що відбувся у Вашингтоні в днях 5 й 6 листопада, 1949, Президент Злучених Держав Герри С. Труман, надіслав послання, яке в перекладі українською мовою звучить:

Білий Дім, Вашингтон,

2 листопада, 1949

Дорогі приятелі,

Четверте краєве зібрання провідників різних груп громадян українського походження з різних частин Америки дає відповідну нагоду погратувувати вам та чоловікам і жінкам, яких ви репрезентуєте за ваш видатний вклад в американське життя.

Вам належить признання за ваше заінтересування та участь у нашій демократії, як теж за ваше зацікавлення і зусилля допомогти вашим рідним, які не мають змоги зазнавати благ вільного суспільства якими ми маємо щастя користуватися у Злучених Державах.

Сподіваюсь, що вісті про нашу американську демократію все більш і більш доходять до ваших земляків та інших за морем, які не мають спромоги слухати вільного радя або читати нецензуровану пресу і що тоді як правдива історія демократії рознесеться ширше, відповідно до того збільшуватиметься бажання всіх народів до волі і миру та справедливості.

Мої найкращі побажання для вашого зібрання.

Вам щиро відданий

Геррі С. Труман

Наталія Кобринська

обов'язком привітати Президенти США Ніксон та Рейган.

Марію Бек з родини лемківських переселенців, яка виїхала до США, **варто згадати** саме сьогодні – **7 грудня**, коли в Україні святкують день місцевого самоврядування.

Марія Бек стала першою жінкою-депутатом міської ради Детройту. У грудневому номері газети "Наше життя" за 1949 рік діаспора надрукувала про це повідомлення. Імігранти цю посаду депутатки назвали "радна".

Це перший випадок за всю 250-ти літню історію ради. Марія Бек представляла Демократичну партію міста.

Але жінка до міської ради, де були до того виключно чоловіки, потрапила лише з 5 спроби. Це був історичний момент. Міським урядникам довелося

організувати окрему сцену для її інаугурації, оскільки велика кількість простих мешканців Детройту забажала стати свідками переламного моменту – жінка вперше домоглася права вирішувати долю міста на рівні найвищих міських урядників.

“Це, либонь, найбільш величний момент, який мені довелося пережити,” – сказала тоді Марія Бек.

“Я розумію, що на мене покладається велика відповідальність. Я також свідомо того, що кожна моя дія буде впливати на імідж всіх жінок Детройту,” – додала вона.

Для політики американського міста настала нова ера. Чоловіки-політики переживали, чи була вона не змусить привідкрити штори у залі засідань ради, які наскрізь просякли димом від сигар.

Побоювання чоловіків були виправдані. Марія Бек практично одразу ж заснувала так звану “скриньку лихослів'я”. Ті, хто вживав лайливе слово мав класти туди гроші. Кошти Марія Бек спрямовувала на благодійність.

“Навіть за “прокляття” і “чорт забирай” треба було сплатити долар,” – розповідає Ірен Басмаджан, її экс-секретарка в раді.

Вона голосувала проти оплати подорожей містом для чиновників, вважаючи це марнотратством бюджетних коштів.

Українку обирали повторно впродовж 2 десятиліть (1950 – 1970 роки). Вона стала Президентом міської ради Детройту. Президентом міської ради стає той депутат, який отримав найбільшу кількість голосів на виборах.

Мері Бек, як її називали у США, виконувала обов'язки мера міста. І знову таки була першою жінкою, кому такі повноваження довірила громада.

Розмова з рядовою людиною про нещоденну жінку

(Замість репортажу про Марію Бек)

Вулиці Детройту заповнює підвечірній фіолет. Старі дерева просочують його крізь аркади своїх кріпких стовбурів і склепіння буйних корон. Авта і авта в безнастанному бігу. Цеж Моторсіті-Детройт. Очевидно ми теж в авті. Я і старший чоловік — мій сусід із сьомої Мілі. Його, Неша знають усі, старі й нові. Ідемо.

— Дивіться, он на стовпах: нічого тільки “елект Мері Бек” Це про нашу Марусю. І що скажете з приводу цього, що вона вийшла на другому місці?!

— Ви поясніть мені яке то має значення, бо я в політиці а ще в американській зовсім не визнаюся.

— Якто: не визнається? Не знаєте що то значить на другому місці? Таж при наступних виборах вона вийде на перше місце і тоді буде президентом міської ради. Ви тільки подумайте: жінка і українка і буде президентом нашого Детройту! — Фію! Та чи можливе таке?

То щось як математика, чи що. Я раз заглядала до правничих книжок і аж страх мене зібрав.

— Ну, видите! А вона має голову, голову! Ви читали, що адвокати зробили збірку, щоб заплатити за неї таксу. Зібрали сто доларів і заплатили. Ви мусите знати, що така кар'єра коштує багато.

— Чому коштує? — я запитала трохи по дурному.

— Якто чому? Таже вона два рази стартувала на суддю і перепала. А то коштувало багато. Такси, пропаганда, все. А тепер, що ви думаєте, що то не коштувало? Таж її родина стягалася й стягається до останнього а все на неї.

— Я думаю, що це рід гри. Нагадую собі останні справи з гемблерами і всіякі заклади, перегони, спорт. Це країна ризику. Чому сміливий українці не рискнути б і не стати до великої гри? Гра ж варта ставки. Мусить бути головокружне почування й насолода тріумфу й

Марія Бек, радна м. Детройту, заступає мейора міста в часі його відсутності.

ми горді нею. А це сприяє творенню довкола неї роду казки, що його називають міт, чи легенда.

Давнтави горить світлами і кричить рекламами. Височіють хмародери у нічну глибину неба десь там засіяного зорями. З над ріки Детройт гудуть корабельні сирени, з вулиць шум і гул і головокружний біг і га-

Вона призначила в Раду опікунів першу жінку афроамериканку.

Бек в Дітройті охрестили “борчинею за свободу”.

У місті, де проживало 2 мільйони мешканців з нечисельною українською діаспорою, обирали лише 9 членів міської ради. Шанси жінці-українці потрапити у детройське місцеве самоврядування – були дійсно незначними.

Агітаційну кампанію на підтримку Мері Бек проводили діаспорянки.

“А то наші жінки зачали. Зробили таку лігу “Десять тисяч голосуючих” і давай агітувати за нею. А зачинала вона як суддя. Там її пізнали і адвокати, що є сильна і мудра і має в малім пальці те, чого інший не має в голові,” – йдеться в [інтерв'ю журналістки Софії Парафійник у виданні “Наше життя” 1952 року](#).

Маруся Бек стала першою юристкою українського походження США і закінчила Пітсбурзький університет.

Її фото досі [прикрашає Залу Слави](#) місцевого самоврядування Детройту. Тут її називають “Леді з Перших” (the Lady of Many Firsts), оскільки вона багато в чому була першою.

І сьогодні на [е-Вау продаються листівки із зображенням видатної українки](#).

На сайті мерії Дітройту можна завантажити частину шкільної програми, яка називається “Урок про Україну”, де крізь призму діяльності Мері Бек школярам пропонують ознайомитись з історією та культурою нашої держави.

В Українській шкільній програмі цієї видатної постати немає. Саме тому українці мають дізнатися про видатну українку у день місцевого самоврядування.

Марія (Євгенія) Бек народилася 29 лютого 1908 року в родині лемків-імігрантів у Форд-Сіті (Пенсільванія, США). Її батьком був Михайло Бек, а мати Анна Войтович Бек, які переїхали з ... Частина родини Беків була переселена на територію теперішньої України під час операції Вісла.

Батьки Марії прийняли доволі неординарне рішення й після народної школи в Америці відправили 14-річну доньку на навчання до України. Тут вона навчалась 4 роки у Коломийській гімназії (1921-1925). Була пластункою.

Паралельно з навчанням юриспруденції у Пітсбурзькому університеті стала співзасновницею недільних шкіл українознавства для дітей.

У 1932 році вона закінчила університет, ставши доктораткою. Вона була першою адвокатесою з-поміж діаспорян. Цього ж року відбулась перша конвенція Союзу українок Америки (СУА), де головну промову Марія Бек виголосила двома мовами.

Ця “леді з Перших”, як її охрестили в Дітройті, окрім того, що була юристом проявила себе як журналіст і видавець. Саме вона почала видавати журнал “Жіночий світ”. Через економічну кризу журнал довго не проіснував, але згодом ідею жіночої преси було втілено в журналі “Наше життя”, а пізніше в “Українській Зорі” Марія редагувала англomовну сторінку і жіночий додаток. Як журналіст співпрацювала з канадською газетою в Торонто “Вільне слово”, де друкувалась під псевдонімом Маруся Синенька.

Це ж псевдо Бек використовувала у “Детройтських вістях”, зокрема вела рубрику “Різне та цікаве”.

Бек заснувала Українську Літературну премію для жінок у 1958 році, яка діє і по нині. Вона очолювала цей конкурс до 2005 року. Після смерті його назвали її іменем.

Півстоліття політично-суспільної діяльності Марія Бек відзначала у присутності сотень гостей з усього світу, про що писали 1984 року у щоденному виданні “Свобода”.

“Ваша відданість та посвята здобули вам пошану в усіх, хто вас знає. Ви – натхнення для всіх нас,” – йшлося у привітанні Президента США Рональда Рейгана.

На Батьківщині видатна українка побувала востаннє 2003 року й отримала на VIII Світовому конгресі українців медаль святого Володимира.

Померла Марія Бек 30 січня 2005 року, не доживши менше місця до свого 97-го дня народження.

Її поховали поряд з братом Іваном, який був їй духовним батьком та про якого сама Марія казала, що Іван “ціле життя стояв поряд мене”.

Могила розташована на православному кладовищі Саунд Баунд Брук (штат Нью-Джерсі). Так виглядає могила видатного американського політика – українки Марії Бек.

Автор: **Олена Жежера**
Джерело: kotsubynske.com.ua

У ЛЕМКИНІ З БОРЩЕВА ЖИВЕ В СЕРЦІ ПІСНЯ

Анастасія Федорівна Федош із Борщева прожила важке, сповнене смутку і болю життя. На її долю випала війна, рання смерть батька, голод, холод, пізніше – смерть двох дітей. Сказати, що її доля була нелегкою – це нічого не сказати. Але вона вистояла і вижила, як і багато тих, кого в далекі сорокові роки примусово виселяли із рідних земель з української Лемківщини. Та це й не дивно, бо ж лемки – народ живучий, працьовитий, а ще – співучий. Саме пісня і велика любов до життя, за словами Анастасії Федош і допомагали їй вистояти на тернистих дорогах долі.

Скільки переспівала пісень за своє життя, моя співрозмовниця не бралась ніколи рахувати. А знає вона їх більше двохсот. Є серед них і відомі, такі як «Ой верше мій, верше», «Там, на Лемковині», «Тиха вода», і такі, які мало хто чув, які залишились у пам'яті ще з дитинства. Щоправда пані Надія забуває слова до деяких пісень, бо вік уже солідний і пам'ять уже не та.

- Ще до сьогодні пам'ятаю вірш, який розказувала у дев'ять років, слово у слово, а спитайте мене нині, де я поставила якусь річ щойно – не згадаю, - каже Анастасія Федорівна. – Ой, ой, я за своє життя стільки пережила, що нікому б такого не побажала! Але співати любила завжди, ще й тепер правнукові співаю, я їх теж багато знаю.

Пані Анастасія походить зі співучого роду Хом'якових, як їх називали у рідному селі Зиндранова на Лемківщині, що розташоване поблизу словацького кордону. Батько був сільським інтелігентом, війтом, а ще – чудовим музикантом, або «гудаком» по-лемківськи. У їхній новій і добротній хаті була одна велика кімната, де щонеділі проходили танці. Батько грав на баяні, скрипці, йому допомагало ще двоє музиків, і виходила така імпровізована вечірка. Усе село сходилось до Хом'якової хижі, аби поспівати і потанцювати.

- Я пригадую, як я витанцьовувала на тих вечорницях, як співала з дорослими і як то усім тоді було весело! - розповідає Анастасія Федош. – Мої батьки і ми, діти, важко працювали, але відпочивали весело. Батько був на

заробітках в Канаді, а як приїхав, побудував хату, купив поле, коні, ліс, і так ми газдували. Жили в достатку, не бідували, і так було б далі, якби не війна.

Батька пані Анастасії забрали до німецького концтабору, звідки він не повернувся, прийшло лише повідомлення про його смерть. Але де саме він закінчив свій земний шлях, де похований, родина так і не дізналась.

- Я залишилась за старшу, бо ще крім мене було в мамі двоє молодших дітей, – згадує Анастасія Федорівна. – В 16 років вийшла заміж, вже була вагітною, як нам прийшли із сільради і повідомили, що будуть відселяти звідси. Сказали, щоб погодилися їхати добровільно, бо у такому випадку у «великій Україні» дадуть будинок, поле, запевняли, що біди не знатимемо. А як не погодимось добровільно, то депортують силою, але нічого не отримаємо. І ми прийняли ці умови, іншого вибору в нас не було. Правда, дали нам забрати із собою все, що хочемо, а потім речі погрузили на дві фіри і відвезли із пожитками на залізничну станцію.

Холодної осені товарняк із родиною Федосів і ще багатьма сім'ями з інших сіл Лемківщини десять днів їхав до Дніпропетровська – нового місце проживання у «великій Україні». Холод був такий, що жити не хотілося, вагітна пані Анастасія обморозила собі ноги, які потім ще довго лікувала. В залізну «буржуйку» випадково попала смола і вона забилася, люди рятувалися, хто як міг

- Ми вже рахували дні, коли приїдемо до Дніпропетровська, – продовжує свою розповідь Анастасія Федорівна. - Думали, що нас там чекають... Та то все були байки. Замість хати отримали маленьку кімнатку в будинку, де ще мешкала господиня. Так ми й жили там п'ятеро: мама, брат із сестрою і я з чоловіком. Пішла я в бригаду колгоспну з мамою і чоловіком працювати, але ми тяжко бідували. Та й тужили за рідним домом, родиною, яка була вивезена на західну Україну. Ото якось і вирішили перебратися поближче до них, бо в Борщеві жила мама мого чоловіка. А тут ще й я на самого Івана хлопчика народила, назвала його Іванком, довелось відкласти поїздку. А вже як він трохи підріс, продали ми корову бараболі і вирішили їхати. І тут – нова біда: захворів мій Іванко в дорозі і помер. І що я мала з ним робити? Де мала поховати? Зняла хустку з голови, з неї пошила йому сорочечку, замотала в коц і везла мертвого аж до Борщова. Там вже поховала...

І на Західній Україні життя було нелегке. Якраз почався голод 47-го року. Мама пані Анастасії ходила вимінювати речі на продукти аж за Львів. Привезе трохи зерна, картоплі, буряків, і так виживали помалу. А ще рятувала корова – єдина сімейна годувальниця.

- Знаєте, коли я чую, як сьогодні люди, а особливо молоді, нарікають на життя і нестатки, то так і хочу сказати: «Не нарікайте, побійтеся Бога! Бо ви не знаєте що таке голод, а я знаю!», – емоційно розповідає моя співрозмовниця. - Зараз ідіть в магазин – і там все є. Маєте й городи, щоб обробити, тож працюйте. Але не мерзнете і не голодуєте, як ми колись, і за це будьте Богові вдячні!

Усе життя Анастасія Федорівна пропрацювала в колгоспі, у неї народилося ще четверо дітей, та одна донечка померла від віспи. Змирилася і з цією втратою.

Що їй допомагало вижити, вистояти, не зламатись? Пані Анастасія стверджує, що дуже любить життя, людей, пісню. Можливо, саме стійкість її характеру і допомогла у всіх життєвих перипетіях та бідах. Час лікує, гоїть рани. Хоча навіть тепер, коли жінка згадує про те, що пережила, їй здається, що усе це відбувалось не з нею, і сама дивується: як могла стільки витерпіти?

Анастасія Федош дуже любила ходити на весілля, там вона була душею компанії, на неї всі з нетерпінням чекали, бо знала багато обрядових і вінчальних пісень, приповідок.

- Ой і находилася я по весіллях! - сміючись розповідає. – У нас, лемків, так було заведено: родина, не родина, а на весілля всіх просять. А не прийдеш – то ображалися. То я і до Глибочка, і до Більче-Золотого ходила не знаю по скільки разів. А якось сама пішла на весілля, без чоловіка, бо він захворів. Гуляли ми там два дні і дві ночі! Я додому прийшла над ранок, від співів захрипла, голос втратила. А мій чоловік і каже мені: «Але ж ти і погуляла, жіночко, на славу!» Добрий був у мене чоловік, розумів мене, любив, ніколи я з ним не сварилася. Колись у нас на весіллі співали таку пісню мамі нареченої:

*Думалось мамічко, же ми ся не збудеш,
Які повідала, жи плакати будеш.
А плакати будеш по сім раз в годині
Як ти си подумаєш о своїй дітині.
Віддалась мя мамцю заміж за Брезину
Жеби м не ходила до тя на гостину,
А я ліс Брезину довкола обійду
До своєї мамічкі на гостину прийду.
Най би ми наляла хоч келішок вина
У своєї мамічкі все гостина мила*

Ще багато пісень знає пані Анастасія. Це прекрасні, колоритні пісні народу, який вирвали з корінням, розпорошили по світу. Але той народ гуртується, несе свою культуру, примножує, не забуває і знає, якого він роду-племени.

Автор: **Ірина Мадзій**

Джерело: zolotapektoral.te.ua

У ПРЯШЕВІ ПРОЧИТАЛИ 4-ГОДИННУ ЛЕКЦІЮ ПРО ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦЯ І ФОЛЬКЛОРИСТА О.ЗІЛИНСЬКОГО

У вівторок 12 листопада ц. р. на філософському факультеті Пряшівського університету відбулася лекція проф. Миколи Мушинки, академіка НАН України на тему „Орест Зілинський та його внесок у словацько-українські взаємини”, поєднана з виставкою його творів.

Лекцію, яка тривала чотири години, влаштував Методично-педагогічний центр Філософського факультету та Кафедра української мови і літератури, а відкрила її завідувача кафедри проф. Марія Чижмар, канд. н. Крім студентів та викладачів даної кафедри в ній брали участь учителі української мови в школах Словаччини.

У вступі до лекції М. Мушинка розповів про батька Ореста – Івана Зілінського (1877-1952) – визначного українського мовознавця, професора Ягелонського університету в Кракові та Карлового університету в Празі, який мав вирішальний вплив на формування наукового профілю єдиного сина. Певною несподіванкою для слухачів були не лише презентовані книжки мовознавця, але й „Збірник пам'яті Івана Зілінського”, підготовлений до друку ще в 1939 року, однак реконструйований і виданий лише 1994 р. у Нью-Йорку Ю. Шевельовим, О. Горбачем та М. Мушинкою.

Біографія Ореста в освітленні доповідача була повна несподіванок та трагічних моментів. Після щасливого дитинства, прожитого в рідному селі Красна на галицькій Лемківщині, слідувало інтенсивне навчання в Українському вільному університеті та Німецькому університеті у Празі. В 1943 році гестапо його арештувало і чотири з половиною місяця в'язнило у празькій тюрмі „На Панкраці”. Батькові, однак, вдалося вирвати сина з тюрми. Обидва університети він успішно закінчив 1945 року, але нова чехословацька влада не визнала їх дипломи і О. Зілінському довелось повторити весь курс навчання на Філософському факультеті Карлового університету. В 1948 році його знов арештували, на цей раз лише на короткий час.

В 1950-51 роках він читав лекції з української літератури в Ружбахах і Бардієві на рекваліфікаційних курсах для вчителів російських шкіл Пряшівщини. У Пряшеві в той час вийшли дві його хрестоматії з української літератури. Однак в 1951 році пряшівська влада проголосила О. Зілінського „українським буржуазним націоналістом” і перервала які-небудь контакти з ним.

Зв'язки О. Зілінського з Пряшівщиною відновилися лише в другій половині 60-х років і стали дуже інтенсивними. Лише на сторінках „Дуклі” за нецілих п'ять років він опублікував кілька десятків статей про українських письменників на еміграції, „розстріляне відродження”, „шістдесятників” тощо. Та на початку 70-х років він знов упав в неласку пряшівської влади. Його дві книжки, здані до друку у пряшівському українському видавництві, у 1972 році були фізично знищені.

У Празі у 1959 р. О. Зілінський став науковим працівником Чехословацької академії наук і на цій посаді залишався до самої смерті.

В центрі його уваги було українське літературознавство, фольклористика та чехословацько-українські взаємини.

Умер він несподівано на Землинській Шираві 1976 року на 53 році життя. Похоронено його у Свиднику.

Ні в Україні, ні в українській пресі Словаччини про його смерть не було найменшої згадки. І там, і тут його ім'я не сміло з'явитися в пресі. Зате в Празі, Братиславі та західних країнах він і надалі залишався україністом номер один. М. Мушинка представив слухачам свою книгу „Науковець з душею поета”, видану до недожитого 70-ліття О. Зілінського 1983 року в США та його посмертні книги „Slovenská ľudová balada v interetnickom kontexte” (Bratislava, 1978, 480 s.), „Lidové balady v oblasti západních Karpat, Interetnická skupina“ (Praha, 1978. – 140 s.) та „Антологію української лірики. Частина I – до 1919 р.” (Торонто, 1978. – 440 с.).

В Україні О. Зілінського було реабілітовано лише 2013 року, коли Національна академія наук України в Києві видала три його книжки: „Літературознавчі праці” (672 стор.), „Вибранні праці з фольклористики”

у двох томах (968 стор.) та „Українські народні балади Східної Словаччини” (730 стор.). Всі, упорядковані М. Мушиною та з його вступними статтями або післямовами, разом з іншими книгами О. Зілінського були представлені на виставці. Слухачі мали змогу познайомитись з ними безпосередньо.

Після лекції відбулась жвава дискусія. Учасників найбільше цікавило питання: коли нововидані публікації О. Зілінського потраплять у Словаччину і де їх можна буде придбати. Відповісти на це питання академік не зміг.

М.Мушинка представляє слухачам „Збірник пам'яті Івана Зілінського”

Частина учасників лекції

Частина праць О.Зілінського на виставці

Автор: **М. КОВАЛЬ**

Світлини: **М.КОВАЛЬ** та **М.ЧИЖМАР**

Джерело: zakarpattyia.net.ua

ЛЕМКІВЩИНА: 69 РОКІВ ПАМ'ЯТІ

«Цне мі се за тобов...» – тужна стрічка з кількох слів лемківською говіркою поєднує минуле із теперішнім. Цей мотив нерозривною ниткою пам'яті поєднує польські й українські землі, з цієї нити зіткано історію життя лемків – етнічної спільноти, котра довгі роки потерпала від антилюдської геополітики сталінського режиму... Вихолоди рік по рокові буремні негоди над рідинами, відірваними від

землі пращурів, від коріння. Але гарячими й дотепер залишаються слова, очі та спогади їхніх нащадків.

У Чорткові, як відомо, мешкає чимала спільнота вихідців із українських родин, депортованих на наші землі із Лемківщини, Холмщини, Надсяння, Підляшшя у 1944-47 роках. Ці люди свято бережуть пам'ять про те, звідки вони родом, про буремний шлях до України, а нині – свідомі того, що є частиною єдиного, незалежного українського народу – долучаються до розбудови молодій держави. На знак невмирущої пам'яті та скорботи іще десяток років тому у сквері, що на початку вулиці С. Бандери, з ініціативи лемківської громади споруджено пам'ятний знак жертвам депортації. Саме це місце у Чорткові стало символічним для численних нащадків лемків. Минулої неділі усі, кому в серці тугою відлунює рідне слово Лемковина, зібралися біля цього сумного монументу на панахиду, організовану Чортківською районною організацією Всеукраїнського товариства «Лемківщина». Нещодавно реконструйований та впорядкований, він зустрів не лише мешканців міста, а й різних куточків краю, котрі прийшли віддати уклінний пошанівок жертвам депортації.

Захід благословив настоятель церкви Св. Покрови о. Михайло, який відправив поминальну панахиду за жертвами депортації з теренів Лемківщини. Протягом короткої години звучали полум'яні виступи – слова болю і пам'яті, слова патріотизму і надії, уклінна вдячність сивочолим та напуття юним. Промайнули один за одним факти й сумні цифри втрат, полинули в небесну синь пронизливі українські й лемківські пісні, вселяючи віру у завтра.

Пам'ятник депортованим завітчався квітами, замерехтіли свічі, принесені людьми. Перехожі, пройнявшись дійством, зупинялися, мовчки долучаючись до нього. Завершили захід виконанням державного славня, особливо наголошуючи на стрічці «... від Сяну до Дону...», адже для цих людей знаковими є слова, котрі зайвий раз доводять їх належність до українства. Гімн доповнили піснею, яку знають та співають усі лемки – «Гори наші», яку

підхопили молоді учасники панахиди – усі до найменших, а це значить, що пам'ять живильним струмком ллється із покоління в покоління, а отже житиме у віках і Лемківщина.

Автор: **Ірина БРУНДА**
Світлина: **Ірина БРУНДА**

КУЛЬТУРА

В ОБЛАСТІ ДІЯТИМЕ «ЛЕМКО»

Таку назву має новий драматичний театр на Закарпатті, за створення якого проголосував оргкомітет, який засідав кілька днів тому в Перечині. А це - представники інтелігенції та творчої еліти Ужгорода, Ужгородського, Великоберезнянського та Перечинського районів.

«ЛЕМКО» - це лемківське етнічне мистецтво, пояснює в коментарі голова закарпатського товариства «Лемківщина» письменник Василь Мулеса. Драмтеатр діятиме на базі будинку культури в селі Зарічово Перечинського району. Каже, що обрано цей населений пункт не випадково, адже саме це село вважається «столицею» лемків Закарпаття.

У театрі гратимуть не професійні актори, а аматори. Першою виставою, яку зіграють на сцені, стане «Зірка над Віфлеємом» за однойменною п'єсою Василя Мулеси. Планується поставити її вже до Нового року.

Автор: **Оксана ШТЕФАНЬО**

Джерело: uzhgorod.in

ЛЮЛЮ МЕНІ, ЛЮЛЮ, ДАЙ ТИ, БОЖЕ, ДОЛЮ...

На днях у виставочному залі Словацького національного музею – Музею української культури в Свиднику було відкрито виставку під назвою „Від народження до зрілості”, призначену першому етапу в житті людини, яким є народження, раннє дитинство, шкільний вік та дозрівання. Традиційні звичаї при народженні дитини відзначаються комплексом найрізноманітніших дій, які мали забезпечити здоров'я, щастя та введення в сімейне життя. Перше купання дитини, крім очищувального призначення, визначалося й важливою магічною функцією. За допомогою окремих ритуальних дій намагалися прищепити новонародженій дитині позитивні властивості тих предметів, які клали прямо в купіль або біля неї. Вони були спрямовані на забезпечення привабливого вигляду дитини (лиття в купіль молока, кладення вареного яйця в купіль, стебла житньої соломи на довгий ріст волосся дівчинки тощо), дрібні монети – на багатство. Щоб дитина росла мудрою та побожною докладавали ще до дерев'яної *купілки* молитовник. В залежності від статі дитини давали робочі інструменти біля *купілки*, які мали позитивно вплинути на майбутню зручність: для хлопчика рубанок, молоток; для дівчинки – веретено, куділь...

Породіллю з новонародженим ізолювали від домашнього середовища ширмою (заставляча плахта, засліна плахта, застелячка, зацлінь), за якою лежала з дитиною аж до відходу на церковний вивід. Залізним предметам (серп у вікні, топір та костура під ліжком) наділялась охоронна функція від злих, нечистих сил. Крім згадуваних залізних предметів, яким здавна

наші предки наділяли апотропайну міць, домінуючим запобіжним засобом були й часник, освячена сіль, погаслий вуглик, як символ вогню та свята проскурка. Оці амулети давали породіллі під голову на подушку або прив'язали їй на шию.

Хоч традиційні звичаї при народженні дитини належать вже минулому, все ж таки до сьогоднішніх днів збереглися обряди хрещення та кумівства, які в сільському середовищі є у великій пошані. Вибору кумів та хрещених батьків в минулому надавали великого значення, тому що вони вважалися другими батьками, опікунами й покровителями дитини. При виборі кумів була певна диференціація щодо їхньої кількості, все залежало від заможності сім'ї. У багатій сім'ї було 8-10 кумів, в бідній тільки двоє або четверо, що, звичайно, вплинуло і на гостину – хрестини, бо більша кількість кумів призначала й багатше гостювання. Хрещені батьки (нонашка, нонашко) до обряду хрещення повинні були дарувати хрещеному 1-2 м білого купованого або домотканого полотна -крижмо, яке мало йому

забезпечити щасливу майбутню долю та удачу в житті. З крижми потім шили кошульки для дітей. На Старолюбівнянщині в крижму зашивали ще й дитячу кошульку та барвистий чіпчик. До хрещення дитинку несла баба-повитуха (валаська баба, пупкова баба, гебама) або материна сестра чи інша жінка з рідні, а з хрещення вже хресна мати, котра дитину одрікала. На хрестинах, крім обдаровування хрещеного подарунками, лунали віншування креснятку, як, наприклад, *Най тото кресня росне на радість мамі і нянькові, а на потіху бабі і дідові; Великий росни на радість матері, нянькові і вишиткуй родині...*

На згадуваній виставці експонуються, крім іншого, й архівалії, як випис з метрики, написаний кирилицею, причому рік 1785 не наведено в цифрах а в літерах – глаголицях. Виставка „Від народження до зрілості” триватиме до кінця лютого 2014 року. Відвідувачі на ній можуть оглянути ще й дитячі колиски; шіданку, в якій немовля сиділо; стоянку, в якій воно стояло; народний

дитячий одяг включно платтячка *вітанчика*, в яке одягали як малих хлопчиків так і малих дівчаток; плахту (*гайтка, загартачка, пілка*), в якій носили немовля; іграшки; старші підручники – Буквар з 1922 року, Першу читанку..., таблички для писання, на які учні писали ще в першій половині 20-го століття та надзвичайно цінні історичні фотографії з 30-их – 60-их років минулого століття, причому зрілий вік представляє фотографія реґрутів в оздоблених капелюхах.

Автор: **Надія ВАРХОЛ**

КРУГЛИЙ СТІЛ У БУЧАЦЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ

19 листопада 2013 року в читальному залі центральної бібліотеки відбулось чергове засідання «Університету III віку». На цьому занятті йшла мова про одну із етногруп українців – лемків, їхню історію, культуру, традиції і звичаї. Учасниця Університету Ніна Оленяк підготувала цікаву розповідь з життя своєї родини – представників Лемківщини. Гостями круглого столу були директор Територіального центру соціального обслуговування Бучацького району В.Морозовський та представники із м. Тернопіль – працівники Головного управління соціального захисту населення Тернопільської області. Працівниками бібліотеки була організована книжкова виставка «Народні традиції Лемківщини»

Джерело: buchachlibrary.te.ua

ЛЕМКІВСЬКИЙ МУЗЕЙ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ БУДЕ ПРАЦЮВАТИ ЦІЛИЙ РІК

Музейний комплекс «Лемківське село», що у Монастириську, відкриють для цілорічного відвідування туристів.

Це єдиний музей в Україні, в якому зосереджено найбільшу збірку пам'яток історії, мистецтва і побуту переселенців – лемків. Комплекс за своєю структурою – етнографічний, а також музей просто неба. Тут представлена матеріальна і духовна спадщина Лемківщини. Лемки створили багату, самобутню культуру, дбайливо ставились до своїх звичаїв, традицій. У восьми залах зібрано їх одяг, знаряддя праці, предмети побуту.

«Всі експонати є частиною душі наших лемкинь і лемків. У цьому залі знаходимося – це більш знаряддя праці. Лемкині були великими майстринями, тому що вони робили все своїми руками. Ці речі привезені ними, коли їх переселяли, вони брали все з собою. І з церкви деякі речі зберігали, щоб привезти це сюда, щоб це побачили їхні внуки і правнуки», каже зберігач фондів музейного комплексу «Лемківське село» Віра Сисак.

Також до музейного комплексу належать 6 експозиційних будиночків, які розміщені на Ватряному полі. Тут представлена церковна вишивка, майстерні: столярна, кравецька і гончарна і подвір'я ґазди. У майбутньому таких будиночків планують створити близько 20-ти. Перешкодою є те, що землю музейному комплексу доводиться орендувати.

Джерело: zz.te.ua

ПОЕТ ДЛЯ ДВОХ НАРОДІВ

Ігор Калинець: «Коли я довідався, що Єжи Гарасимович хотів, щоб його вважали українським, хоча й польськомовним, поетом, відчув, що мені — вводити цього польського митця в українську літературу. Перекладом»

Поетів Ігоря Калинця та Єжи Гарасимовича поєднала тема руйнації української духовної культури на тлі терору другої половини ХХ століття. Якщо один із чільних представників так званої пізньопіслявоєнної генерації та дисидентсько-самвидавного руху в Україні Ігор Калинець опинився у напівзруйнованому світі Галичини, де закриття церков супроводжувалося постійними руйнаціями духовно-культурної української спадщини, то Єжи Гарасимович прикипів серцем до ущент зруйнованого світу Лемківщини. Тотальне знищення українського життя на території Польщі стало болем Гарасимовича, вилитим у численні вірші поета. А ті, у свою чергу, знайшли пристанок у душі Ігоря Калинця. «Він став мені близьким по духу», — зізнається наш співрозмовник. І український поет взявся перекладати поета польського, а як виявилось згодом, — й українського.

«Ігор Калинець і Єжи Гарасимович — вершинні поети. Їхні світи перетнулися у поетичному просторі українського слова. Розділені кордоном, вони обидва жилися, як розкішне гілля одного дерева, силою рідної землі. Ігор Калинець фактично подарував нам невідомого польськомовного поета-українця, який у своїй творчості веде нас стежками українських Бескидів, сплюндрованих сіл, спалених церков та лемківським небом. Кожне слово — одкровення, любов, біль. Чи розгорнула Україна цей розкішний дарунок, щоб пізнати поета Єжи Гарасимовича? Як і сотні, якщо не тисячі, непрочитаних і не осмислених творів наших великих земляків, що змушені були творити на чужих землях, книга «Єжи Гарасимович. Руський ліхтар, або Небо лемків. Поезія 1957-1999. Вибір та переклад з польської Ігоря Калинця. — Львів: Світ, 2003» ще чекає на свого

читача, дослідника, науковця. Віримо, що це станеться», — так директор Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Ірина Ключковська окреслила безмежність таланту поетів-велетнів.

Перекладений том віршів Єжи Гарасимовича «Руський ліхтар, або Небо лемків», до якого увійшли поеми з 38 збірників поета, це — зріз його поезії на українську тематику. За словами Ігоря Калинця, серед представників української школи польських письменників-романтиків ХХ століття Гарасимович є найвиразнішим і найдраматичнішим поетом. У його творчому доробку знайшлося місце (причому, домінуюче) ілюстрації трагедії українців, передовсім, лемків. «Лемки не можуть назвати когось навіть із сучасних українських літераторів лемківського чи не лемківського походження, які б так відтворили трагедію Лемківщини, як цей поет. Тільки за це він повинен бути присутнім в нашій літературі», — розповідає Ігор Калинець.

Перекладач нещодавно повернувся із конференції у Кракові, присвяченої 80-літтю від дня народження Єжи Гарасимовича. Проаналізувати творчість польського поета прийшло чимало поважних професорів, науковців, літературознавців та поетів. «Нам, українцям, слід не менш уважно вивчати та досліджувати творче життя Єжи Гарасимовича, — радить у розмові з «Днем» Ігор Калинець, — адже Україна досі не побачила граней того вкладу, який опинився у скрині українського культурного надбання завдяки польському митцеві».

"Я з приємністю зачитав кілька перекладів українською мовою, щоб вони почули, як звучить Єжи Герасимович"

— Незважаючи на певний занепад зацікавлення поетом у 90-х роках, він знову стає літературним митцем, цікавим для польської суспільності, для польської літературної науки. Тому не дивно, що 80-ліття Єжи Гарасимовича відзначили у Польщі досить по науковому. Конференцію провели по-німецьки педантично — все продумано до дрібниць, жодної зайвої чи незаповненої хвилини. Було організовано виставку фотографій, присвячену Єжи Гарасимовичу. На ній також були представлені ілюстрації до книжечки Гарасимовича для дітей у моєму перекладі «Уся Кася з шоколадки, рукавці лише з помадки», що була видана 2010 року видавництвом «Друкарські куншти» під редакцією Наталії Ступко.

Я читав свою промову українською мовою, в гарному залі з трьома екранами, на котрих висвітлювалося виголошене мною у польському перекладі. Приємний результат свого виступу я підкреслив на другий день конференції — присутні науковці почали визнавати Єжи Гарасимовича польським, а також і українським поетом. Справа в тім, що сам митець називав себе поетом для двох народів — Польщі та України. З поезії Єжи Гарасимовича чітко видно, що він понад усе любив Лемківщину та мандри Бескидами. Однак, характеристика «польський та український поет», висловлена сьогодні, — це певна поступка польських науковців.

Можу похвалитися, що книжка «Руський ліхтар, або Небо лемків» під редакцією Наталії Ступко, в моєму українському перекладі, — переважала інші іноземні видання Єжи Гарасимовича розмірами, оформленням. Тож, хоч видання

вийшло ще 10 роківтому, усі на конференції виявили до нього ітерес. Річ у тім, що до цього часу збірка дійшла лише до двох-трьох з присутніх поляків — через Марію Гарасимович, дружину Єжи, котра взяла декілька екземплярів книжки відразу після її виходу. Я з приємністю зачитав кілька перекладів українською мовою, щоб вони почули, як звучить Єжи Гарасимович.

"Боже, як добре було б писати, як писав Єжи Герасимович!"

— Я відкрив для себе Єжи Гарасимовича завдяки часопису «Наше слово», яке з'явилося в середині 50-х років. Дійсно, звідки я знав би, що є якийсь Гарасимович, якби не українська преса, яка його популяризувала в Польщі? Газета відкрила в творчості Єжи болючу тему руйнації українців на території Польщі — Лемківщині. Я ж у той час, на початку 60-х років, коли почав писати, — цінував сюрреалістичну метафорику Антонича, його етнічне та етнографічне заглиблення у свій край. Я сам писав щось подібне про церкви, ікони... І коли я зустрів схожість у віршах Єжи Гарасимовича, раптом, після Антонича, він мені також став близьким по духу. А спосіб будування образів, властивих поетам, привів мене до відчуття того, що я знаходжусь під впливом їх обох — і Антонича, й Гарасимовича.

...Але пройшло багато літ, після повернення з ув'язнення я перестав писати поезію взагалі. І потім у моєму житті мав місце містичний момент: я йшов Львовом у якийсь серпневий сонячний день, коли вже пахло осінню і якимось прощальним настроєм. Мене раптом пройняло бажання писати. Писати вірші. Я вже двадцять років нічого не писав. Тоді я подумав: «Боже, як добре було б писати, як писав Єжи Гарасимович!». Не як Антонич чи Тичина, чи ще хтось, а так, як Єжи Гарасимович. Я кинувся до бібліотеки, друзі привозили мені його зібрання з Кракова, Варшави, Перемишля. З особливим натхненням я вибирав похапцем українську тематику, бо мені хотілося писати про гори. І так я почав його перекладати. Я дізнався згодом, що саме тоді, у серпні 1999 року, Гарасимович помер. Коли я тільки планував відшукати поета, щоб взяти у нього дозвіл на видання.

Було щось, що єднало нас як поетів. Не тільки як, скажімо, українців. На усе своє життя я запам'ятав слова Єжи Гарасимовича про те, що поезія має бути гарною. Коли я довідався, що Єжи Гарасимович хотів, аби його вважали українським, хоч і польськомовним, поетом, відчув, що мені вводити цього польського митця в українську літературу. Перекладом.

"У крові Юрія домінувала українська стихія"

— Даруючи свою книжечку «У Ботанічному. Вірші дзен» Чеславу Мілошу (яка, за словами літературознавців, так і не потрапила до рук Мілоша), поет пише наступне: «Вельмишановному Панові Чеславу Мілошу, Великому Поетові, з виразом поваги дедидує цей надто скромний томик Єжи Гарасимович, що є внуком українського селянина, який ходив босоніж по снігу у рідних Карпатах. Який також, як той Дідусь, бідний, але вільний». Це не єдиний раз, коли він підтверджує своє українське походження. Його дідусь був навіть не з Лемківщини, а з Бойківщини — з містечка Долина. А батько, Станіслав Гарасимович, був

польським офіцером, майором, що одружився на ополяченій німкені. То ж у крові поета Гарасимовича переплелася і німецька кров, і польська, і навіть татарська, але в будь-якому разі домінувала українська стихія й українська кров.

Єжи Гарасимович був хрещений у греко-католицькій церкві. Його звали Юрієм. Цікаво, що його польські друзі у своїх спогадах згадували, що вони кликали Єжи Юрком. Навіть звертання до Гарасимовича підкреслювало його українську причетність.

На літературне життя Юрка благословив Казимир Вика — польський науковець та літературознавець, котрий фактично опікувався молодим поетом. Основна тема творчості Єжи Гарасимовича — це українська тематика, пов'язана великою мірою із Beskidami, тобто, з тими польськими Beszczadami, де жили лемки та якась частина наших бойків, які були переселені потім в Радянський Союз. Гарасимович дає жорстку характеристику тодішній польській владі, називає польських жовнів, які виселяли польське населення, половцями заходу. Звичайно, влада не була дуже прихильною до такого поета. Але у цивілізованій до певної міри Польщі йому не загрожувало ув'язнення за написане слово.

Єжи Гарасимович усе своє свідоме життя провів у Польщі, друкуватися почав у 50-х роках. Не раз літературний митець прохоплюється, що відчуває себе некомфортно у польському інтелігентському оточенні. Увесь час відсторонюється від нього і стрімголов тікає до полонин у Beskidach, де відчуває себе вдома.

...Я був у його помешканні в Кракові і можу сказати, що жив Гарасимович дуже скромно. Це невеличка квартира з трьох чи чотирьох маленьких кімнаток у блоковому будинку у Кракові, де він почав мешкати з 1955 року. Так як працювала тільки дружина, а вхаті виросло двоє доньок, вони не розкошували матеріально. Про Краків Гарасимович писав наступне: «Живу, мешкаю у Кракові, у симбіозі давніх культур, але не вважаю себе «краківським поетом». Краків — це тільки панельний будинок, в якому мешкаю... Краків задивлений на Захід, я задивлений на гори, на Beskidy, на Схід. Краків — це готика, я — на Візантію». Його любов до Beskidів сповна втілилася в поезії — ніхто у світі, навіть з-поміж українців, так драматично, і з таким боєм не оповів художньо про трагедію західних етнічних українських земель.

Помер поет 21 серпня 1999 року. Перед смертю Гарасимович просив свій прах розвіяти над Beskidami. Про це писав у передсмертній записці: «Хочу бути спопеленим. Не можу гнити роками... Важливе прецінь не порохно, а доробок людини».

І цей заповіт виконала дружина Марія: з гелікоптера прах поета було розвіяно над горами. Панахиду відправив український греко-католицький священник — отець Мирон із Кракова.

*Все є в горах що я кохаю
Усі вірші у буках
Завжди коли туди повертаюсь
Клени мають мене за внука*

"Україна його поки що не прийняла"

— За словами Єжи Гарасимовича, до поезії його пробудили вірші Шевченка. В останньому слові, в останньому листі, де він пояснює, як йому велося, Гарасимович каже, що він був ніби «козак реєстровий на службі у Речі Посполитої», щось ніби Конашевич-Сагайдачний того часу. Він був поетом для двох народів. Та, як мені здається, Україні не потрібен той поет. Мало кого зацікавило, що такий знаменитий польський митець може бути присутнім в українській літературі. Винне в цьому невпорядковане літературне життя, егоїстичне до певної міри.

Наразі минуло десять років від тоді, як у світ вийшов збірник «Руський ліхтар, або Небо лемків». За цей час не відкрито нічого нового, а старе — забулося. Книга й у 2003 не викликала тих відгуків, які я собі уявляв. Мені здавалось, що представлення Єжи Гарасимовича на літературній арені стане справжнім відкриттям для українців. Але цього не відбулось. Може, ще буде якась переоцінка, колись воно буде відкрито якимось прихильником і піднесено на певний рівень, буде якесь зацікавлення, відродження. Думаю, так повинно би бути. Це великий польський митець, провідний поет другої половини ХХ століття поруч із Чеславом Мілошем та іншими. Хоч і окремі поляки вже згоджуються з тим, що його творчість — спадщина обох народів — польського й українського, що Гарасимович є польсько-українським поетом, — Україна його поки що не прийняла.

...Чи буде у польській літературі, що Єжи Гарасимович — польський та український поет, важко сказати. Так само як і в українській літературі, скажімо, літературі другої половини ХХ століття. Чи буде там введений Єжи Гарасимович? Теж, не знаємо. Залежить від того, хто писатиме ту літературу, від випадковостей, ініційованих свідомими людьми.

Автор: **Юлія КОСТЮК**

Джерело: day.kiev.ua

Горніца, одна з Україн

Люблю спостерігати за українськими діаспорянами, бо в такий спосіб можу пофантазувати – якими могли би бути Україна й українці, якщо б не опинилися в «трикутнику сильних»: Росії, Польщі й Туреччині.

Однією з наших найбільших спільних похибок вважаю недооцінювання ролі й – тут зовсім без пафосу – величі української еміграції й діаспори. Подібно до вірменів і частково сербів, українська ідентичність, питома український

інтелектуальний і культурний рух змогли вижити за кордонами України. А значить

– ставали трішки інакшими, виривалися з енергетичного поля трикутника, в яке закайданена Україна.

Ми не включили у свою історичну тяглість діаспорний виток, не розглядаємо його, як до певної міри альтернативу офіційній історії, тому й не можемо вирватися з контрпродуктивних суперечок. Можна скільки завгодно говорити про створення «Третьої республіки», але ще краще було б визнати «другою республікою» не УРСР, а закордонну українську дійсність. Бо чи була УРСР українською? Республікою? Вочевидь, ні, це була складова советської держави. І за цей час советської окупації вільна українська думка існувала в екзилі.

Підрахувати точну кількість українців за кордоном неможливо, проте цілком можливо припустити, що українську мову в Торонто, Чикаго й Ріо-де-Жанейро (а зараз також у Варшаві чи Римі) можна почути частіше, ніж у Києві. Зрештою, щоби далеко не ходити, слід визнати, що й Тарас Шевченко більшу частину свого життя прожив на еміграції. Вона, безумовно, була вимушеною, але такою ж вимушеною – тільки в інший спосіб, завдяки іншим механізмам – була еміграція Маланюка, Шевельова, Барки, а зараз такою ж є еміграція українських заробітчан.

Я побував у 25 країнах, і в добрячій половині з них зустрічався з місцевими українцями. Що можу про них сказати? У мене склалося враження, що наш діаспорянин – це захмелілий, розчулений українець. Вони чутливіше й із більшою увагою ставляться до всього українського, їх може раптом розчулити якесь ваше слово, в умовному Берліні вони запросять вас на борщ, хоч і зрозуміло, що конкретно в Берліні вам борщу може й не дуже хотітися. Добросерді закордонні гречкосії не випустять нагоди піджартувати над москалями, згадати незлим тихим Квітку Цісик, обов'язково зачеплять у розмові політичні теми, невимушено наголосять на своїй величезній українській праці в новій країні, запропонують цокнутися й заспівати.

Може, це мені тільки здається, і може, це я сам собі цю думку навіюю, але все ж схоже на те, що українці за кордоном позбуваються своїх найгірших особливостей, натомість переймаючи найкраще в нації, в просторі якої живуть. Стають пунктуальнішими, добросовіснішими, щирішими, даруйте за правду, але чистішими, не такими сварливими, згуртованішими. Парадокс, але прибиральниця в українській лікарні робить свою роботу абияк, а в Італії чи Польщі українські хатні робітниці користуються заслуженим попитом завдяки саме охайності й ретельності. Німці кажуть, що беруть українців на роботу, бо ті дуже працелюбні й ефективні, цілеспрямовані. Канадські політики зазначають, що українці посідають таке важливе місце в суспільному житті Канади через свою згуртованість, злагодженість, перефразовуючи прислів'я, через те, що «гуртом батька б'ють». Мій бразильський приятель, поет Рікардо Доменек каже, що українці в Бразилії (а їх там понад мільйон!) вважаються меншиною з дуже яскравою й привабливою культурою, тому бразильці охоче ходять на українські "Маланки", відвідують гуртки з розпису писанок, слухають український хорівий спів. Дивно, але в Україні з нашим братом все навпаки.

Найцікавішою з українських діаспор у світі я вважаю руснацьку (русинську) меншину в сербській Воєводині. Це одна з найстаріших українських еміграцій – ще з кінця XVIII століття. Зараз це вже досить малочисельна група, яка, втім, зберігає свою ідентичність, віру і мову досить успішно. Отож, руснаці з духовним центром у Руському Керестурі мають свої школи, програму на телебаченні, кафедру в університеті, культурний центр, уніатську церкву (вихідець з якої – знана трагічна постать, [Гавриїл Костельник](#)), театр, своїх письменників і навіть свого академіка. Охочих дізнатися більше про історію й культуру бачванських русинів відсилаю до [праць](#) багаторічного дослідника цієї тематики професора Любомира Белея, я ж натомість розповім про власні враження.

Я побував у гостях у бачванських руснаків у серпні цього року. Разом із молодими руснацькими науковцями Александром Мудрим і Сашею Сабадошем ми побували на богослужінні в Руському Керестурі, відвідали театр та культурний центр, школу. З часу їхньої еміграції в Дунаї сплило багато води, але в їхніх підручниках ви побачите Грушевського, Шевченка, Лесю Українку. Свою українську Батьківщину – а емігрували вони з карпатського регіону – вони називають Горніца. Поетичнішої назви я ніколи не чув. Відповідно зараз вони живуть у Дольніці.

Їхня мова, руснацька бешеда, вважається мікромовою, але чутливе вухо почує в ній архаїчний і прекрасний варіант українських карпатських говорів (безумовно, з багатьма нашаруваннями з сербської, угорської, німецької, словацької). Вони співають українські народні пісні і пригощають сербською ракією, яку не відрізниш від закарпатської сливовиці. Вони знають сучасну українську літературу, орієнтуються в українській політиці, на полицях їхніх книжкових шаф – українські словники, книжки з історії України, туристичні путівники Україною. Хоч вони й вважають себе до певної міри окремим (з огляду на історичну долю) народом, але все ж завжди наголошують на материнській для себе функції України.

Не дивно, що Україна не звертає уваги на свою діаспору – бо й на своїх громадян вона чхати хотіла. У цьому сенсі УРСР як друга республіка досі панічно боїться й остерігається своєї головної конкурентки – діаспори.

І поки ми нічого не знаємо про свою Горніцу й українських руснаків у Дольніці – ми ідеальні громадяни уересеру.

Автор: **Андрій ЛЮБКА**

Джерело: zbruc.eu

ЗБІРНИК ПРО УКРАЇНСЬКУ ПРЕСУ СЛОВАЧЧИНИ

Під назвою «Українські мас-медіа в Словаччині після 1945 року та презентація в них України» 19 - 20 жовтня 2012 року в Пряшеві пройшла Міжнародна конференція. Матеріали цієї конференції опубліковані в окремому збірнику (184 стор.), який на днях видав Союз русинів-українців СР.

Як зазначено у передмові, українські мас-медіа в Словаччині після Другої світової війни зазнали свого найбільшого розвитку, але й занепаду. Наперекір всім проблемам декотрі з них продовжують свою роботу вже понад 60 років. Саме ця тема була обрана для обговорення конференції, організованої в рамках проекту «Словацько-український центр культури» і фінансованого з єврофондів. Учасниками конференції стали спеціалісти з питань журналістики та довгорічні журналісти Словаччини та України, які детально проаналізували повоєнну історію та сучасний стан українських друкованих та електронних засобів масової інформації в Словаччині.

В збірнику містяться виступи Марії Фоллріх («Шляхи розвитку української преси Словаччини після 1945 року»), Мирослава Люка («Нове життя» на фоні суспільно-політичних змін після подій 1989 року), Івана Яцканина («Метаморфози журналу «Дукля»»), Юрія Дацка («Мерехтить світло українського слова»), Зузани Ганудель («Піонерська газета» - «Веселка» - у минулому, сьогодні і завтра), Ганни Чаварги («Змагання за нормативність української літературної мови на сторінках журналу «Дружно вперед»), Михайла Шкурли («Соціальні та політичні передумови виникнення газети «Нове життя» та українського друкованого слова взагалі»), Юрія Бачі («До питання періодизації ЗМІ українців Чехословаччини після 1945 року»), Зузани Джупинки («Обробка українських періодичних видань в Державній науковій бібліотеці у Пряшеві»), Павла Богдана («Передачі для русинів-українців в електронних ЗМІ Словаччини»), Надії Вархол - Йосифа Вархола («Презентація традиційної духовної культури українців в українських мас-медіа Пряшівщини»). Поруч з цим в збірнику надруковані виступи українських спеціалістів, а саме Віталія Карпенка (Київ) («Мовний» закон як каталізатор зросійщення України), Юрія Бідзілі (Ужгород) («Етнічна преса»: проблема окреслення поняття) та Олександра Гавроша (Ужгород) («Блукаючий народ» - перша в Україні журналістська книжка про 260-річну українську діаспору в Сербії).

Збірник можна придбати в Союзі русинів-українців СР: Янка Бородача, 5, 081 08 Пряшів.

Джерело: ukrajinci.sk

ОГОЛОШЕННЯ ТА АНОНСИ

1. ЛЕМКІВСЬКИЙ СВЯТВЕЧІР (ВЕЛИЯ) – 2014 у Львові

11 січня нового 2014 року у приміщенні харчового комбінату НУ “Львівська політехніка” ([вул.Карпінського, 8](#)) лемківська громада Львова збереться на традиційний лемківський Святий Вечір (Велию). Незмінним організатором заходу є Львівська обласна організація “Лемківщина”.

Підтримуючи давню традицію святкування різдвяних свят у родинному колі, лемківський Святий Вечір є найкращим тому підтвердженням. Учасниками та гостями цього річного святкування буде близько 250 осіб.

Довідка

Лемківський Святий Вечір або Велия (польське запозичення) - це одне з найурочистіших християнських свят, яке згідно східного обряду лемки відзначають напередодні Різдва та святом Богоявлення.

У цей день згідно української традиції готується 12 пісних страв, серед яких обов'язково мають бути узвар, борщ, пироги, риба, капуста, картопля, гриби. Кутя як традиційна обрядова їжа та символ українського Святого Вечора не часто зустрічалась на Лемківщині, що було пов'язано з труднощами вирощування пшениці та зернових культур. Автентичною лемківською стравою Велиї є кисилиця - суп з вівсяного борошна чи крупи.

2. МАЛАНКА

 Об'єднання
Лемків
Канади

МАЛАНКА 2014

субота, 11-го січня 2014 р.

St. Volodymyr Cultural Centre
1280 Dundas St. W., Oakville

при звуках оркестри
"Худі а Моцні"

Вступ: \$125.00
Початок 6:30 вечора
Апетитна вечеря
Буфет "Extravaganza"
Забава до 2:00 ранку

"Open Bar"
Шампанське
Аукціон, Лотерея
Розваги
Несподіванки

Увесь дохід призначений на
підтримку Євромайдану в Україні і
його потерпілим та Українського
Народного Дому в Перемишлі

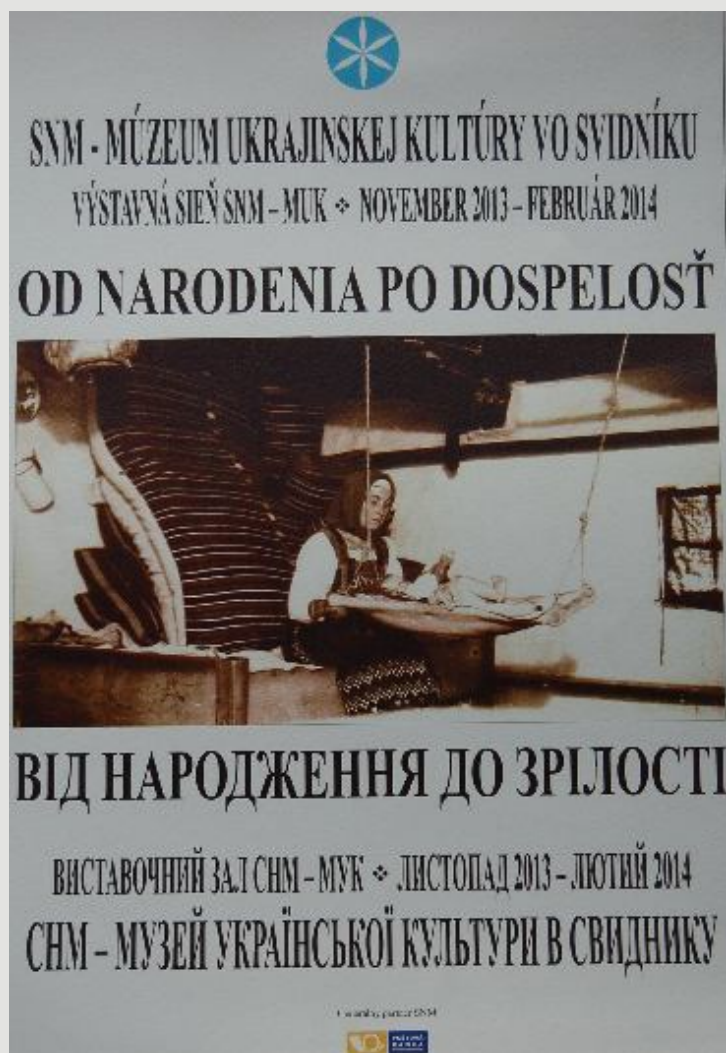
Контактна інформація:

Телефон:	Маргарета Міхнєвич	416.695.2163
	Марійка Лопата	905.702.9376
	Оля Лукачин	905.281.9313
	Аня Слабак	416.237.1240
Електронна пошта:	Іван Демкович	905.643.2096
	Василь Горбаль	519.739.1179
	або contact@lemko-olk.com	

Усі кошти від зібрані на святкуванні Об'єднання Лемків Канади передасть на потреби Євромайдану та Українського дому в Перемишлі.

3. ВІД НАРОДЖЕННЯ ДО ЗРІЛОСТІ

4. ВИСТАВКА ІКОН ТА КАРТИН ЛІНЕАРНОГО ЕКСПРЕСІОНІЗМУ ПАВЛА ЛОПАТИ

5. БЛАГОДАРНА ЛЕМКІВСЬКА ПАЧКА

Продолжаючи зачату гвони акцію, Радіо-Лемко разом з православним парафієюм в Лугах оголашат II едицію "Благодарной лемківской пачкы"

Подія має зінтегрувати наших людє, а найперше помочы потрібуючим, штобы сьвяточный час добрі вспоминалы!

За зобрани грошы купимє потрібны продукты, котры роздаме в грекокатолицкых та православных парафіях. Пінязі мож вплачати на поданный нижше банковый рахунок:

4 5 8362 0005 0397 8634 2000 0010

**Благодарна
лемківська пачка**

radio lemko.pl
Lemko

**Помож!
Не дай ся
просити!**

Дар Твого серця
трафит до
лемківських родин
з православних
і грекокатоліцих
парафій.

45 8362 0005 0397 8634 2000 0010

PARAFIA PRAWOSŁAWNA
PW ZAŚNIECIA PRZENAJŚWIĘTSZEJ BOGARODZICY W ŁUGACH
GORZOWSKA 10/3, 66-520 DOBIEGNIEW
iban: PL27114020040000300201355387
Swift: POLUPLPR
наголовком: "SZLACHETNA ŁEMKOWSKA PACZKA"

e-mail: lemkiwska.paczka@gmail.com

PARAFIA PRAWOSŁAWNA PW ZAŚNIECIA
PRZENAJŚWIĘTSZEJ BOGURODZICY W ŁUGACH
GORZOWSKA 10/3

66-520 DOBIEGNIEW

iban: PL27114020040000300201355387

Swift: POLUPLPR

наголовком: "SZLACHETNA ŁEMKOWSKA PACZKA"

О вшыткых новинах звязаных з "Благодарном
пачком" будеме писати на нашій фейсбуковій страні.

Відповіді до Вікторини жовтневого номера Вісника

1 - пам'ятник Тарасу Шевченку; **2** - Богдан-Ігор Антонич; **3** - оперним співаком; **4** - Никифор сидить сам; **5** - Юліан Тарнович; **6** - обое пам'ятники авторства братів Сухорських; **7** - "Товариство руських дам"; **8** - Володимира і Ольги; **9** - на вул. Степана Бандери, 33; **10** - національного відродження; **11** - Володимир Кубійович; **12** - Юрія-Змієборця; **13** - вишиванням ікон; **14** - просп. Чорновола, 2А; **15** - Мацина (пол. Менцина); **16** - різбяр Степан Кищак; **17** - Сестри Байко; **18** - "Наш Лемко"; **19** - Львівській духовній семінарії; **20** - спис; **21** - художником-примітивістом; **22** - 13 травня 2006 року; **23** - Мирон Вендзилович.

РЕЦЕПТ ПРИГОТУВАННЯ КИСИЛИЦІ

Кисилиця - традиційна лемківська страва обрядового столу Святого Вечора, суп з вівсяного борошна чи крупи.

Кисилицю можна приготувати з вівсяного борошна, геркулесу чи вівсяної крупи. Для приготування 3-3,5 літрів кисилиці потрібно взяти 0,5 л. банку вівсяного виробу, 25 г. дріжджів, крайчик чорного хліба, залити усе це однією літрою теплої води, накрити кришкою, поставити в тепле місце на 24 год. Потім витиснути через марлю, долити ще 2-2,5 л. води, додати 1-2 чайні ложки кмину. Після цього варити помішуючи, щоб не підгоріло. Коли закипить, додати цибулю (можна попередньо просмажити на олії), приправити часником та сіллю на власний смак. У кінці додати лавровий лист, перець, льняну олі.

Їдять кисилицю з картоплею, хлібом, вареними бобами, квасолею.

СЛОВО СТАРІЙШИНИ

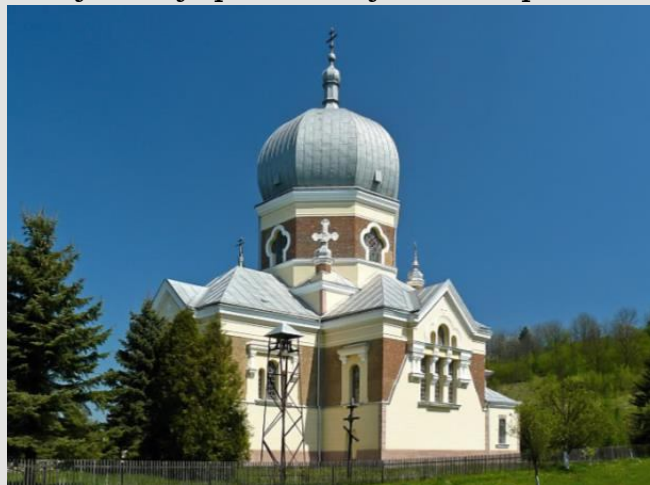
Інтерв'ю з Володимиром Арданом

Володимир Ардан – один із засновників Лемківського товариства у Львові, старійшина нашої громади, який і сьогодні, незважаючи на свій вік активно працює для своєї рідної України та Лемківщини.

Пане Володимире, розкажіть, будь ласка, про своє лемківське коріння - село, родину.

Я народився в селі Поляни. Як ви знаєте, всі села на Лемківщині знаходяться в горах. Якщо сьогодні їхати туди, то милуюся ними, оглядаюся. Ось так виглядала церква в моєму селі *(показує на фото в рамці – ред.)*. Церква кам'яна, в наступному році їй буде 100 років. На жаль, крім мене нема кому зайнятися

підготовкою якихось святкувань. Я вже говорив на цю тему з деканом. Випадає не дуже зручна дата кермешу - 26 листопада. Тому ми обговорювали, щоб зробити святкування влітку.

Отже, повернемося до питання. Мої батьки займалися сільським господарством. Життя в селі на перший погляд виглядає одноманітно: сільськогосподарські роботи, жнива, обмолотити збіжжя, поколотити дрова літом і підготуватися до зими. В зимі був холод. Більшість господарів мали шматок лісу, звідки брали дрова на опал. В основному для цього в нас використовували бук. Люди в селі були більш-менш здорові, але слід сказати, що виживали не всі. Дуже багато дітей помирало. Нас в сім'ї було одинадцятьоро, я був восьмим. Дав Бог, ми всі вижили. Я ходив в сільську школу в Полянах в перший, другий і третій клас. У 1939 прийшли німці, коли я був у четвертому класі. Я навіть не знаю, як то рахувалося, бо школа називалася двокласова, але вчилися чотири роки, а були такі, що сім років ходили до школи. Я за німців до школи в селі ходив тільки один рік. А потім відкрилася українська семикласна школа в Дуклі, де я ходив до п'ятого, шостого і сьомого класів.

Далі після сільської школи не було багато варіантів. Можна було поступати в третій гімназійний клас. Я був власне одним з тих, хто в 1943-1944 вчився в

Ярославі, де була створена українська гімназія на базі польської. Це місто в основному було польське, тому потім там виникло протистояння.

Які були відносини між українцями і поляками, коли Ви вчилися в школі?

Лояльні. В селі не було польської школи, лише українська. І поляки ходили в ту школу. Правда, в ті часи почали вводити лемківську мову. Але та лемківська мова була якимось сурогатом. По-перше, вона не була кодифікована. Не було єдиного словника. Село від села могло відрізнятися багатьма словами. Навіть люди

впізнавали, що раз таке слово говорить, значить з такого-то села. Наприклад, у нас у селі казали «вівці», а вже через село казали «уці».

Школа в Дуклі була єдиною на всю околицю, там були діти з багатьох сіл як Кроснянського повіту, так і Ясельського. Батьки масово давали дітей до тієї школи, і треба сказати, що всі, хто там вчилися, отримували добру освіту. То було таким поштовхом. Моє навчання перервалося весною 1945 року, коли ми були депортовані в Україну.

Можете нам більше розказати про те, як Вас було депортовано?

Це було на межі зими і весни, бо пам'ятаю, що санками приїжджали поляки, щоб забрати наші речі. В той час це ще не було настільки жорстоко, як потім. Влітку вже забирали всіх підряд. В нашому селі проходив фронт: більша частина була радянська, а німці зайняли дуже маленьку, але стратегічну важливу частину. Йшли обстріли, і багато людей, за моїми підрахунками біля 38 осіб, загинуло від куль. Люди тікали в інші села подалі від фронту, серед них був і я з батьками. Наша хата в Полянах згоріла ще у вересні-жовтні. Пам'ятаю, що ми були далеко в полі, тікали, ховалися. То був для нас сильний удар, бо згорів також весь врожай. Всією сім'єю ми переїхали недалеко в село Ропанка, де мали родичів по маминій лінії (Теклі Василенко). Хоча там також час від часу падали кулі, але з часом люди привикли і перестали боятися.

Звідти нас депортували на Одещину. Ми оселилися у досить великому селі Біляївка, майже над Дністром, а точніше над його рукавом, який називається Турунчук. В тому селі був водогін: з Дністра воду гнали до Одеси. Тут я пішов знову до сьомого класу.

Школа була виключно українською, лише підручники були російською. До речі, в мене залишилися прекрасні враження від тої школи. Мені подобалася атмосфера. В наших школах, а особливо в гімназіях, була велика дистанція між учнями і професурою, як тоді казали. Від цього в мене лишилося погане враження. Закінчивши сьомий клас, ми виїхали у Тернопільську область.

Ви виїхали усією сім'єю?

Найстарший брат на момент депортацій вже був жонатий, мав свою родину. Його вивезли другою хвилею на Тернопільщину. Тож коли з Одеської області верталися, то мали вже опору на брата. Там була якась стара хата, бо добрі хати вже були зайняті. Якось ми там вселилися. І там я ходив один рік до школи. Цей рік я фактично голодував. Чорний кусок хліба – то був для мене такий бажаний. Деякі хлопці знали мою біду, приносили мені часто хліба. І той голодний час залишив відбиток на характері, на відношенні до того. Ліпше не знати такого. В нас не було такого голоду, щоб опухли, але знаєте...

Чому вирішили переїхати з Одещини, адже знали, що не матимете урожаю?

Важко сказати, чому... Так вирішили, що треба їхати. Масово люди втікали, більшість з них були лемками. Село було величезне, було чотири великих колгоспи. Нам (*переселенцям – ред.*) давали зернову допомогу, тому ми там не бідували. Але там наступав голод, а знаєте, що голод не тітка. Існував ще той закон про колоски, але нас, переселенців, не переслідували. Ми з сестрою збирали колоски і несли до сусіда, який знав 30-ті роки. Він їх зважував і платив нам. Він гроші мав, бо його син в Одесі був на якійсь роботі. То пам'ятаю такий момент, що йому збирати не можна було, а нам можна.

А як ви опинилися у Львові?

Брати відчували, що тут можна знайти роботу. Так поступово і переїхали. І я вже в 9-10 клас ходив у Винниках. У 1949 році я поступив на електротехнічний факультет Львівської політехніки. На третьому курсі його розділили на два: електротехнічний і радіотехнічний.

Закінчив. І фортуна, не фортуна.. я попав в Ленінград (Санкт-Петербург) на роботу. То була небачена річ: потрапити з провінції в Ленінград. Я там дістав кімнатку, бо був вже жонатий. З дружиною познайомився на вечорницях, там теж збиралися деякі лемки.

Розкажіть, будь ласка, детальніше, як лемки збиралися, як знаходили один одного?

Дуже багато з нас вчилася в Дуклі, і це вже могли бути канали для знайомства. Так, щоб дуже часто ми не збиралися, але інколи було - Красовський, Одрехіський Василь, Ілля Чулик. Потім трохи був Степан Кищак.

Зустрічалися в основному на вулиці. Пізніше вже траплялося, що десь Новий рік зустрічали разом. Коли я був в Ленінграді, то Чулик казав, що випивали за лемків в Ленінграді (сміється). Так ось про Чулика. Він був дуже ерудований, мав колосальну бібліотеку. Чулик фактично був заступником голови товариства «Лемківщина». І власне кажучи, слово за ним було дуже вагомим. Головою при ньому був Чабан, професор з Політехніки.

Пам'ятаю, як в 1990 році в липні ми мали можливість перший раз поїхати на Ватру до Ждині. Я був членом правління. Дякуючи Чулику, мене призначили скарбником і бухгалтером. Це була важка поїздка. Люди, щоб перетнути кордон, чекали по тижню часу. Щоб пробратися без черги, ми забезпечили себе листом і нашу колону вів міліцейський супровід. Без тої міліції нас би не пропустили.

Я підготував виступ-вітання від Львівського товариства, і мені дали слово на Ватрі. Я виступив із хвилюванням, люди до мене підходили, дякували мені. Це було якраз після проголошення суверенітету України. Я віз копії цієї декларації на Ватру. Люди цим жили.

А скільки часу Ви були в Ленінграді?

Був лише два роки, якби ще хоч рік побув, то отримав би ту кімнату в Ленінграді, яку можна було обміняти на дво- чи трьохкімнатну квартиру у Львові. У Львові у нас народилася дитина, і я вирішив повернутися. Тож з 1956 року я живу у Львові, влаштувався на заводі «Термоприлад», відпрацював там 34 роки і звідти пішов на пенсію.

А в Ленінграді я працював на заводі «Електросила». Це був найбільший завод з виготовлення електричних машин – від маленьких до гігантів. Наприклад, гідрогенератори складалися з шести секцій і були такого розміру, що одну секцію клали на одну залізничну платформу. Випускали також парові турбіни. Я працював в цеху дрібних електричних машин. Пройшов там солідну практику виробничу, треба віддати належне.

До нас на завод часто привозили високих закордонних гостей. Був наприклад Йосиф Броз Тіто. Я його бачив особисто. Він мав на собі таку оригінальну шапку. Другим таким гостем був Джавахарлал Неру з дочкою Індірою Ганді. Тоді падав сильний дощ, а для індусів дощ – то благо. Його намагалися закрити парасолею, а він не розумів навіщо.

Наближаються Різдвяні свята. Які лемківські традиції святкування Різдва Ви пам'ятаєте?

Починалося все з того, що обходили худобу, вівці. Пекли для них спеціальні паляниці і давали кожній вівці. Перед вечерею йшли всією родиною на річку і милися. Після цього сідали за вечерю, ясно що молитва була перед тим. Пам'ятаю, що завжди перша страва була часник. Всі їли з однієї миски, тільки кожен мав свою ложку. Ложки були дерев'яні. На стіл сипали чи то ячмінь, чи то якесь зерно, накривали обрусом, стіл був довгий. В один кінець накладали хліба, може 10-12 буханців. Що цікаво, що в нас пшениця не родила, лише жито та ячмінь. Була ще така культура як оркіш. Вона була подібна до пшениці, але мала крупніше зерно.

В куті ставили дідуха, вся хата була застелена соломою. Цю солому прибирали зранку в першу чергу. З неї потім вили такі перевесла і обв'язували дерева, щоб витягувати шкідників. Через певний час цю солому знімали і спалювали. Колядували ми із задоволенням впродовж усіх свят. Після вечері по хатах, де були дівчата, парубки ходили, як то кажуть «за горіхами». Кожна дівчина мала пригостити кавалера, а якби відмовила, то хлопці могли зробити пакість, як на Андрія.

Рано на Різдво кидали в воду монету і вмивали цією водою лице. Ясно, що всі йшли до церкви. Це дуже запам'яталося – морози, дерева в інію, дороги часто непрогорнені.

На Марії і Степана ходили в гості. Священик ходив з колядою. Всюди давали овес, бо священик мав ще господарство, коні. Тож овес був доречний.

Як проводили вільний час з ровесниками? Які ігри грали?

Вільного часу особливо не було. Діти мали обов'язок погодувати худобу, і тільки тоді могли йти на санки чи на нарти. На нарти збиралися тільки хлопці. Мій брат був коваль і зробив повне окуття до нарт. Також ліпили снігову бабу, очі з вугілля, але чи моркву на ніс давали – не пам'ятаю.

Більше часу на забави було, коли пасли худобу. Навесні і влітку кожен пас на своєму пасовиську, а восени можна було пасти вже всюди. Тоді пастухи найбільше спілкувалися, пекли картоплю. Були різні забави. Ставили якийсь знак, наприклад, гілляку, кожен робив собі ямку і мав таку затесану палку, щоб копати. Кидали щось в ту гілку: попав – добре, а як не попав, то забирають в тебе землю. І хто перший закопає ямку, той виграв.

Але для пастухів головне треба було пильнувати отару від вовків. Коли вовк появлявся, сповіщали окремим свистом, або якщо худоба зайшла десь в шкоду, то був вже зовсім інший свист.

Яким було матеріальне становище селян? Чи була поширена еміграція?

Не можу сказати, що було багато людей в Америці, але якась частина була. І вони були там по декілька разів. Ті люди, що приїжджали, купляли землю і будували хати під бляхою, що було престижно. Але землі наші урожайним назвати було важко. Вони вимагали удобрення. Багатих як таких в нашому розумінні не було, більшість було середняків. Ця еміграція рятувала людей, бо родини були великі, було багато дітей. Коли женилися, ділилися землі, господарів ставало більше, а земель – менше. Тому побутував такий практичний підхід, щоб женитися там, де був ґрунт, бо інакше були приречені на бідність. Еміграція в цьому допомогла, бо багато виїжджало, і претендентів на землю було менше.

Як Ви бачите майбутнє лемківського товариства? Які завдання варто перед собою ставити?

Думати, щоб зберегти Лемківщину в тому етнографічному розумінні. Це є непросто, бо губимо мову. Я говорю по-лемківськи, але діти мої вже не говорять. Така сама картина і в інших справах. Думаю, що мову мають зберігати там на Лемківщині.

Треба підтримувати Ватру. Добре, що Монастириська розвиваються. Зараз переживаємо трохи ренесанс лемківський, бо цікавляться лемківською піснею – це свіжа хвиля.

**Розмовляли Богдан Сиванич
Назар Радь**